

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

12 maart 1969

54e jrg.

No. 2686

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Kapitaalverkeer en liberalisatie

Vaste *ESB*-, „columnist” Prof. Dr. C. D. Jongman laat in het nummer van januari jl. van het door de Nationale Bank van België¹ uitgegeven *Tijdschrift voor Documentatie en Voorlichting* zijn licht schijnen over de liberalisatie van het kapitaalverkeer in de EEG.

De voorwaarden, zegt Jongman, waaronder in het internationale goederenverkeer egalisatie van de prijzen der produktiefactoren optreedt, worden in de EEG niet alle gelijktijdig verwezenlijkt. Bedoelde egalisatie zal derhalve niet optreden. Eerste globale conclusie kan dan zijn dat liberalisatie van het kapitaalverkeer een zelfstandige bijdrage kan leveren tot een betere allocatie der produktiefactoren en daardoor tot een hoger nationaal produkt in de Gemeenschap. Het effect van zo'n vrij kapitaalverkeer kan echter niet zo groot zijn, omdat tussen de landen van de EEG de verschillen niettemin relatief klein zijn, waardoor de tendentie tot egalisatie van de factorprijzen toch vrij groot is. De betekenis voor de welvaartsvergroting van een vrij kapitaalverkeer tussen de Westeuropese landen mag daarom niet worden overschat.

Zou liberalisatie van het kapitaalverkeer een bijdrage tot de voorziening in de grotere kapitaalbehoefte kunnen leveren? „Nee” zegt Jongman, omdat liberalisatie op zichzelf het totale aanbod binnen de Gemeenschap niet doet stijgen; het beschikbare bedrag kan hoogstens geherdistribueerd worden.

Jongman heeft enige bezwaren tegen bedoelde liberalisatie; hij deelt deze in twee rubrieken in. In de eerste plaats reageert het autonome kapitaalverkeer in de private sector niet in de eerste plaats op de produktiviteit van de investeringen die het helpt realiseren, doch op het te maken rendement. Beide vallen niet samen, omdat het gedrag der beleggers mede wordt bepaald door onzekerheden, o.a. door risico's van pariteitswijzigingen. In de tweede plaats zijn er bezwaren van economisch-politieke aard. Door de integratie verdwijnen instrumenten van economische politiek, althans tussen de zes landen. Zo vreest men o.a. dat door liberalisatie van het kapitaalverkeer de grens wordt overschreden, waarbij nog voldoende conjunctuurpolitieke instrumenten overblijven voor de individuele regeringen. Anderen stellen dat een vrij internationaal kapitaalverkeer monetaire effecten kan hebben, die de wenselijk geachte binnenlandse monetaire politiek doorkruisen. In veel gevallen — Jongman noemt er een aantal — leidt een autonome kapitaalbeweging namelijk niet tot een compenserende wijziging in de lopende rekening van de betalingsbalans. Ook wanneer tendenties tot compensatie bestaan, zal volledige compensatie afhangen van het functioneren van het aanpassingsmechanisme. Die vormen van kapitaalverkeer, waarbij géén compensatie optreedt, zullen onder overheidscontrole moeten blijven, aldus een van Jongmans conclusies.

Liberalisatie van het Europese goederen- en dienstenverkeer moge een groot goed zijn, het is kennelijk toch niet zo dat zij zich tot alle vormen van kapitaalverkeer mag uitstrekken. Waaruit maar weer blijkt dat je zelfs in „Europese” zaken niet altijd tot de uiterste consequentie mag gaan.

INHOUD

Kapitaalverkeer en liberalisatie	245
<i>Mr. H. Versloot:</i>	
Rotterdams havenstudies: twee afzwaaiers en één wijd	246
<i>Dr. A. Maris:</i>	
Het Brusselse landbouwplan-1980 (II)	248
<i>Dr. H. M. H. A. van der Valk:</i>	
Het particuliere kapitaal in ontwikkelingslanden	252
<i>Dr. H. Hoelen:</i>	
De bieraccijns, een fiscale tragedie	255
Geld- en kapitaalmarkt	259
Mededelingen	247, 260

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

¹ Wanneer komt de Nederlandsche Bank nu eens met haar kwartaalpublicaties voor de draad?

dR

Rotterdams havenstudies: twee afzwaaiers en één wijd

Drie schoten voor de boeg van het regeringsschip. Zo noemt in het geleidewoord van het *Plan 2000* + de burgemeester van Rotterdam de drie studierapporten die binnen twee maanden achtereenvolgens door de „Coolsingel” werden gepubliceerd. Het rapport-Harris (*The greater Delta Region, an evaluation of development and administration*, 13 december 1968), het rapport-Van Tilburg (*Verkenning van de toekomstige werkgelegenheid in het Rotterdamse haven- en industriegebied*, januari 1969) en het rapport *Plan 2000* + (*Ontwikkeling noordelijke Delta*, februari 1969) zijn onder dit geleidewoord door de hogedruk-batterijen van Rotterdam op de publieke opinie afgevuurd. In dezelfde beeldspraak kan de waarnemer van dit salvo melden: twee afzwaaiers en één wijd.

De toelichting op dat oordeel kan nog even wachten; er is eerst nog enige informatie te geven over de strategische en tactische toestand, waarbinnen zich dit merkwaardige haastige, militante en agressieve optreden van Rotterdams gemeentebestuur afspeelt. *Strategisch*: de voor uitbreiding van het Rotterdamse havengebied in aanleg zijnde terreinen hebben grotendeels al een bestemming gevonden; wil men produktie en afzet van haventerreinen in hoog tempo kunnen voortzetten dan moeten nu nieuwe projecten aan snee komen. *Tactisch*: het Overlegorgaan Zeehavenontwikkeling Zuid-West-Nederland publiceerde op 5 januari 1968 een rapport (*Verkenning van enkele aspecten van de ontwikkelingsmogelijkheden voor Zeehavens in het Delta gebied*) waaruit een neiging blijkt restricties toe te passen op de Rotterdamse havencomplexen. De uitwerkingsstudies zijn op gang gekomen, in een elftal werkgroepen, studiegroepen, werkcommissies en voorbereidingscommissies. Hun gezamenlijke, gecoördineerde resultaten moeten twee bestuursorganen van het Overlegorgaan en de bestuurscolleges van de vijf partners (Zuid-Holland, Rijnmond, Rotterdam, Zeeland en Noord-Brabant) passeren; een tijdschema is voor deze optocht niet bekend gemaakt. Voorts is onlangs een door de regering ingestelde Commissie Zeehavenoverleg operationeel geworden, die moet adviseren terzake van het zeehavenbeleid van de regering. Door Rijnmond en Rotterdam is een verkeers- en economisch onderzoek opgedragen aan de firma Freeman, Fox, Wilbur-Smith and Ass.; de vertraagde publikatie van het resultaat is najaar 1969 te verwachten. De voor dat onderzoek overeengekomen beleidsuitgangspunten vertonen enkele restrictieve elementen. Tenslotte stond op 13 februari

1969 op de agenda van de Tweede Kamer de Zeehavennota, met evenzeer enkele duidelijke elementen van spreiding, afleiding naar andere havens en restricties voor Rotterdam.

Voegt men bij dit alles de nogal negatieve begroeting, die het Rijnpoortproject voor een containerhaven op de noordelijke oever van de Waterweg ontving, en het strijd-rumoer rondom de bedreiging van Voornes natuurgebieden door eventuele uitbreiding van de Maasvlakte, dan is het begrijpelijk dat Rotterdams gemeentebestuur zich aan het hoofd ziet staan van een belegerde vesting, en met het nu te beschouwen salvo een uitval deed naar de belegeraars. Intussen hangt de kruiddamp zo dicht dat het niet iedereen duidelijk is wie nu precies belegert en wie belegerd wordt. Enkele gebieden in het Rotterdamse schootsveld voelen zich door de high-pressure-sales-technieken van Rotterdam evenzeer bedreigd, en het publieke klimaat lijkt nog aanzienlijk meer verontreinigd dan het meteorologische.

HARRIS

Het rapport-Harris valt uiteen in een kennelijk prognostisch bedoeld gedeelte: „The physical port” en een organisatie-deel: „Organisation, Structure and Management” dat in dit verband minder aandacht vraagt en kreeg. Het eerste deel introduceert „The potential port in 1980, 1990 and 2000”, en definieert dit begrip als: „to day's port, fully developed ... if everything possible were done to develop it, and no restraints or constrictions were imposed. It is based on using the upper limit of forecasts”, nl. de door gebruikers en toekomstige gebruikers opgestelde plannen t.a.v. grondgebruik, investering en vraag naar werknemers. Het rapport is, met andere woorden, een marktanalyse inzake de vraag naar haven- en industrieterreinen, waarbij de *bovenste limiet van deze geënketeerde vraag* is vastgesteld. Aan de rest van de definitie is verder geen aandacht meer besteed, met name niet aan de vraag welke beperkingen de term „if everything possible were done” inhoudt, noch aan de vraag welke „restraints and constrictions are imposed” door politieke, economische en technische ontwikkelingen buiten de macht van Nederlandse autoriteiten.

Uiteraard geeft deze werkwijze, waarbij de bovenste limiet van de geconstateerde vraag naar havenfaciliteiten

(I.M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

DISCUSSIE CENTRAAL ECONOMISCH PLAN 1969

Van harte welkom is een ieder die de door Panta Rei belegde bijeenkomst over het *Centraal Economisch Plan 1969* wil bijwonen.

Deze bijeenkomst vindt plaats op woensdag 19 maart a.s. in zaal A 2 van de Nederlandse Economische Hogeschool, Kralingse Dreef 50, Rotterdam, *aanvang 7.30 uur*. Een viertal medewerkers van het Centraal Planbureau (Drs. H. Emanuel, Drs. H. den Hartog, Drs. J. Koopman en Drs. A. J. Middelhoek) zal, tezamen met Prof. Drs. C. J. van Eijk, Prof. Dr. F. W. Rutten en Drs. W. Siddré, in een paneldiscussie het C.E.P. 1969 „doorlichten”, dat dan enkele dagen oud is.

Wie vooraf enige informatie over het nieuwe C.E.P. wil hebben kan bij ESB (tel. 010-23 80 40) een samenvatting van het Plan aanvragen.

1990 toe tot 669.000 arbeidsplaatsen, dat is rond 40.000 minder dan Harris voor 1990 extrapoleert uit de vraag-schattingen per 1980. De terreinbehoefte calculeert de commissie-Van Tilburg op 20.000 ha zeehaventerrein, ongeveer hetzelfde areaal als Harris, zodat de beide berekeningen van de maximale limiet een vergelijkbaar beeld schetsen. Uiteraard lijdt dan ook de maximale limiet van Van Tilburg aan hetzelfde euvel als die van Harris: de dadels van Van Tilburg zijn even groot.

Ernstiger is nog dat de commissie-Van Tilburg de beide limieten voorstelt als een alternatieven-paar waartussen geen mogelijkheden zouden liggen, of, zoals de burgemeester van Rotterdam dat in het voorwoord van het *Plan 2000* + plastisch weergeeft, als een T-kruising: we kunnen slechts of naar links of naar rechts. Het argument daarvoor is (blz. 25): Rotterdam heeft reeds de strengst mogelijke selectie toegepast en het effect daarvan is in de geconstateerde en geëxtrapoleerde trends „ingebouwd”. Als men ook deze zeer geselecteerde industrieën nog wil verdrijven uit de Rotterdamse haven, gaan zij naar het buitenland. De vraag waarom zij daar dan geen diepzeehaven nodig hebben en hier wel, blijft onbeantwoord.

Bovendien blijft onbeantwoord hoe deze commissie op de volgende bladzijde van haar rapport kan stellen, dat zij buiten het Rijnmondgebied 30.000 ha zeehaventerrein mogelijk acht als rest van de door haar geschatte ontwikkeling in geheel Nederland (= 50.000 ha minus 20.000 ha voor Rijnmond). Dat van alle zeehaventerrein 40% gebonden zal moeten zijn aan een diepe ingang en 60% dat niet nodig heeft, is een stelling waaraan op zijn minst enige argumentatie gewijd had mogen worden, vooral nu zij als een toe-vallig rekenkundig resultaat tevoorschijn rolt uit verschillende nogal lange termijnen overspannende extrapolaties. Ook dit rapport biedt overigens althans één nuttige conclusie: *als de groei van de haven nu zou worden beëindigd, blijft de werkgelegenheid ook in 1990 kwantitatief volledig gewaarborgd.*

PLAN 2000 +

Kennelijk nemen ook de Rotterdamse gemeentelijke diensten het rapport-Van Tilburg op het punt van de alternatief-constructie niet serieus. Het rapport *Plan 2000* +

gladweg betiteld en gebruikt wordt als streefdoel voor een mogelijke (potentiële) havenontwikkeling, aan het rapport een mooi onstuimig en optimistisch karakter. De vermoedelijk Amerikaanse rapporteurs hebben zich kennelijk niet geheel vertrouwd kunnen maken met continentale toestanden (blz. 109: „Reliable telephone communications are vital. However telephone lines are known to be knocked down by storms”, enz.) en zij hebben met name vergeten dat hun enthousiaste libretto gespeeld zou moeten worden op een Nederlands economisch toneel van beperkte afmetingen. Hun investeringsprogramma voor de eerstkomende 11 jaar eist f. 37,4 mrd., te investeren door ondernemingen, dus rond f. 3,5 mrd. per jaar. De publieke investeringen worden geschat op rond f. 0,35 mrd. per jaar, maar de daartoe gebruikte verhouding tussen publieke en private investeringen van 1 : 8 is, mede gezien de inderdaad dringende eis tot inhalen van een nu al enorme achterstand in openbare voorzieningen (blz. 100: de industrie zal niet komen als deze achterstand blijft bestaan!), stellig veel te laag en kan beter geschat worden als 1 : 4, leidend tot f. 0,7 mrd. aan infrastructuur per jaar. Daarbij komt dan nog de woonvoorziening voor rond 900.000 aan te trekken nieuwe inwoners, welke zeker rond f. 1,0 mrd. per jaar vergt. Een elfjarenplan dus voor rond 5 mrd. gulden anno 1967 per jaar. Stelt men dit tegenover het Nederlandse investeringsbeeld van 1967:

Particuliere investeringen	f. 6,8 mrd.
Overheidsinvesteringen	f. 3,4 mrd.
Woningbouw	f. 3,5 mrd.
Totaal	f. 13,7 mrd.

dan legt Harris hierop beslag in de particuliere sector voor circa 50% en in de overheidssector voor circa 25%.

Het is duidelijk dat zo'n programma muurvast loopt, ofwel op de kapitaalmarkt en in de betalingsbalans, ofwel als dit programma zou leiden tot drastische beperkingen elders in ons land, op de evidente politieke bezwaren. De dadels van Harris zijn eenvoudig groter dan ze zijn: de „potentiële haven” van Harris voor 1980 behoort niet tot het rijk der mogelijkheden. De enige nuttige conclusie uit het eerste deel van dit uitvoerige rapport is een louter negatieve: *de groei van de Rotterdamse haven zal niet afgeremd worden door gebrek aan vraag naar haventerreinen.*

VAN TILBURG

Het rapport van de commissie-Van Tilburg beweegt zich in het zelfde vlak. De commissie werd ingesteld als reactie op een plotselinge (later tijdelijk gebleken) werkloosheid van 600 havenarbeiders, en beveelt aan 140.000 extra arbeidsplaatsen te scheppen. Het rapport berekent de werkgelegenheid voor twee hypothesen: enerzijds restrictie van het havenareaal tot het nu beschikbaar komende, en anderzijds vrije voortzetting van de tot nu toe gevonden statistische ontwikkelingstrends. Onder de eerste hypothese bereikt het voor 1990 een geschatte werkgelegenheid voor 528.500 werknemers tegenover een beroepsbevolking van 506.000 uit natuurlijk accres. Het overschot aan werkgelegenheid is dan nog iets groter dan nu — terwijl de situatie van vandaag in dit gebied als een overspannen arbeidsmarkt moet worden aangemerkt! (Er is in Rijnmond een sinds jaren onbevredigd blijvend vraag in de metaal-sector naar 3.000 tot 5.000 werknemers op een totaal van rond 60.000 arbeidsplaatsen in die sector.)

Onder de tweede hypothese (rechtlijnige extrapolatie van trends op deelmarkten) neemt de werkgelegenheid in

zegt vriendelijk het maximum van Van Tilburg als beleidsdoel te aanvaarden (het zgn. „expansie-alternatief”, in tegenstelling tot het „consolidatie-alternatief” = de minimum hypothese). Echter niet als beleidsdoel voor 1990: zij beschouwen het als een — misschien — haalbaar doel na 2000, stel in 2010. Dan zal het tevens de sloffase zijn van de ontwikkeling van de Rotterdamse havens, aldus dit ambtelijke rapport, omdat dit het maximum is dat nog harmonisch kan worden ingepast in een verantwoorde planologische indeling van de noordelijke Delta (blz. 2) inclusief Goeree-Overflakkee. Het rapport *Plan 2000 +* is met deze nogal nuchtere taal in feite de anticlimax op de „great expectations” van Harris en Van Tilburg. Het ontwikkelings tempo dat het over een 40-jaars periode maximaal voorstelt, is ongeveer drie maal lager dan dat van Harris, en daarmee nationaal-economisch althans binnen de sfeer gebracht van discutabele mogelijkheden. Voor 1990 mikt het op een werkgelegenheid van 600.000 arbeidsplaatsen: het gaat dus op de T-kruising recht door, noch naar 530.000 noch naar 670.000. Toevalligerwijze is die 600.000 dan weer de beleidsveronderstelling die Rotterdam en Rijnmond meegaven aan het onderzoek van Wilbur-Smith — een beleidsveronderstelling die Rotterdam in het rapport Van Tilburg eenzijdig scheen te verlaten.

Hiermee is nu definitief in Rotterdam aan de orde gesteld het probleem van de komende consolidatie van de havenomvang, hetzij op het door de commissie-Van Tilburg verworpen niveau voor 1990 (van 5.000 naar 8.000 ha bruto, van 440.000 naar 530.000 arbeidsplaatsen), hetzij op het — volgens *Plan 2000 +* misschien bereikbare — niveau voor 2010 (van 5.000 naar 25.000 ha bruto, van 440.000 naar 670.000 arbeidsplaatsen), hetzij op enig tussenliggend niveau. Tevens is een criterium aangegeven voor het maximale niveau van deze consolidatie: een verantwoorde harmonische planologische indeling van de noordelijke Delta. Het is in elk geval de verdienste van *Plan 2000 +*, dat het daarmee de discussie haalt uit de sfeer van het elkaar toespreken vanuit belegerde vestingen met geluidsversterkende middelen zoals kanonschoten en megafoons.

Dat het *Plan 2000 +* zijnerzijds als eindfase een situatie verantwoord en harmonisch acht, die anderen, waaronder schrijver dezes, eerder als planologische misgeboorte zullen kenmerken, is vergeleken bij de nu geopende discussiemogelijkheid een gebrek van geringe orde. Op dat punt zal wel een communis opinio kunnen ontstaan zonder al te grote emoties, evenals over de vraag of de stellers van *Plan 2000 +* toch niet veel te optimistisch zijn geweest, zowel over de directe kosten van hun plan als over de sociale kosten. Dat ook dit laatste punt een criterium oplevert voor het bepalen van het consolidatie-niveau en het daartoe te kiezen tijdstip, mag overigens nog wel eens onderstreept worden: de stellers van het *Plan 2000 +* blijven ten aanzien van de sociale kosten van hun plan toch wel ontstellend vaag.

Twee volslagen missers en één schot wijd over het doel hebben althans bereikt dat, ook voor Rotterdam, de richting van de verdere discussie is bepaald. Het woord is nu, begeleid door vele belangstellenden, aan het overlegorgaan Zuid-West-Nederland en aan de Commissie Zeehavenoverleg.

Mr. H. Versloot

Het Brussels

I. Het structuurbeleid

In het rapport over de hervorming van de landbouwstructuur in de EEG wordt een uitvoerige beschrijving en analyse gegeven van de situatie waarin de landbouw in de EEG zich bevindt. De landbouw dus in een economisch ontwikkeld gebied, die geconfronteerd wordt met de structuurvraagstukken als gevolg van de technische vooruitgang en de economische groei. De diagnose waartoe de Commissie gekomen is, zou men als volgt kunnen weer geven. In alle zes landen van de EEG heeft als gevolg van de gewijzigde prijsverhoudingen van de produktiefactoren een sterke mechanisatie plaatsgevonden, welke gepaard is gegaan met een grote exodus van arbeidskrachten uit de landbouw. Door de enorm gestegen bewerkingscapaciteit per man is de rationele arbeidsbehoefte evenwel zo zeer teruggelopen, dat nog steeds aanzienlijk te veel arbeidskrachten in de agrarische bedrijfstak werkzaam zijn, terwijl door de steeds voortgaande toepassing van opbrengstverhogende technieken ook meer dan voldoende grond in produktie is. Dit geldt voor de landbouw als geheel gezien; letten we echter op ieder bedrijf afzonderlijk dan is er sprake van een tekort aan grond bij een minimale arbeidsbezetting. De conclusie waartoe de Commissie komt kan dan ook niet anders luiden dan dat er nog meer mensen uit de landbouw weg moeten, vooral bedrijfshoofden, en dat de bedrijven aanzienlijk moeten worden vergroot. Op zichzelf zijn dit natuurlijk geen opzienbarende resultaten, maar het is wel nuttig dat het rapport dit nog eens uitvoerig gedocumenteerd laat zien.

Wat betreft de richting waarin de agrarische structuur zich moet bewegen, zal er dan ook wel weinig verschil van mening bestaan en zal het rapport niet op grote weerstanden stuiten. De discussies zullen zich vooral richten op de wijze waarop de afvloeiing van arbeidskrachten, met name van bedrijfshoofden, gestimuleerd moet worden en op de mate waarin en de wijze waarop de bedrijven vergroot dienen te worden.

DE VERMINDERING VAN AGRARISCHE ARBEIDSKRACHTEN

Hoe wil de Commissie nu dit vertrek uit de landbouw stimuleren en in welk tempo? De Commissie stelt zich ten doel om in de periode 1970-1980 de agrarische beroepsbevolking te halveren (van 10 naar 5 miljoen). Dit komt dus neer op een gemiddeld jaarlijks dalingspercentage van bijna 6. Wanneer men let op de ontwikkelingen in het verleden dan moet deze taakstelling ambitieus worden genoemd. Het jaarlijkse dalingspercentage heeft zich voor de Westeuropese landen in de periode 1950-1968 tussen 3 en 4 bewogen. Hierbij dient men te bedenken dat het in deze periode vooral landarbeiders en boerenzoons zijn geweest die de landbouw verlaten hebben. Om verschillende

---

In dit tweede artikel over enkele hoofdpunten van het Plan-Mansholt wordt het structuurgedeelte van het Brusselse memorandum behandeld. De auteur, Dr. A. Maris, gaat hierin tevens in op enkele opmerkingen van Ir. H. Vredeling (in diens artikelen in ESB van 12 en 19 februari-jl.).

---

redenen zullen de weerstanden tegen afvloeiing bij de bedrijfshoofden groter zijn dan bij de andere categorieën. Maar laten we aannemen dat deze weerstanden geen knelpunt zullen vormen, dan rijst een tweede vraag: zal er voldoende niet-agrarische werkgelegenheid gecreëerd kunnen worden om deze agrariërs in dit tempo op te vangen? Het aantal werkplaatsen moet ieder jaar reeds toenemen door de groei van de beroepsbevolking en deze agrariërs worden er dus extra aan toegevoegd.

Het zijn slechts vraagtekens die geplaatst worden om met des te meer belangstelling uit te zien naar de maatregelen, die de Commissie voorstelt om het vertrek uit de landbouw te stimuleren.

Allereerst wordt voor landbouwers die er mee ophouden en de grond ter beschikking stellen een *structuurverbeteringspremie* voorgesteld ter grootte van acht maal de pachtwaarde van de grond. Vanzelfsprekend blijven zij dan nog eigenaar van de grond. De grond moeten zij daarna verkopen of in pacht uitgeven aan moderne landbouwbedrijven. Ook kunnen zij de grond bebossen en dan in aanmerking komen voor de daartoe speciaal getroffen voorzieningen. Deze maatregelen gelden voor alle landbouwers, ongeacht hun leeftijd.

Voor bedrijfshoofden ouder dan 55 jaar, die hun bedrijf beëindigen en de grond ter beschikking stellen wordt overwogen om deze als *schadeloosstelling* een jaarlijks bedrag te geven van ruim 800 rekeneenheden tot 60 jaar en 1.000 rekeneenheden van 60 tot 65 jaar om daarna dit bedrag te verminderen met het jaarlijkse ouderdomspensioen volgens de sociale wetgeving van het betreffende land. Voor vaste landarbeiders en bepaalde medewerkende gezinsleden kan, onder zekere voorwaarden, dezelfde regeling gelden. (Eén rekeneenheid = \$ 1).

Om de beroepsmobiliteit te vergroten en de beroepsomvang te vergemakkelijken, worden voorstellen gedaan tot *beter basisonderwijs*, aanpassingen van de beroepsopleiding zodat het inslaan van een andere richting tijdens de opleiding mogelijk is en tot oprichting van centra voor voorlichting bij beroepskeuze. Voorts acht de Commissie het noodzakelijk om omscholingsmogelijkheden te scheppen voor hen, die tot het inzicht komen dat een niet-agrarisch beroep meer perspectieven biedt. Ook het voorstel om alle agrarische arbeidskrachten in de gelegenheid te stellen gebruik te maken van een studiebeurs voor hun kinderen ter grootte van 600 rekeneenheden per jaar kan men tot deze

categorie van maatregelen rekenen.

Als sluitstuk van deze maatregelen en als noodzakelijke voorwaarde om het vertrek uit de landbouw metterdaad mogelijk te maken, kan men beschouwen de voorstellen tot *bevordering van de werkgelegenheid* en wel in het bijzonder de regionale werkgelegenheid. Hieraan hecht de Commissie terecht grote waarde. Zij laat er ook geen twijfel over bestaan dat deze regionale industrialisatie veel geld zal kosten. Maar het is nu eenmaal noodzakelijk om het welvaartsniveau in deze achtergebleven plattelandsgebieden op te krikken en gelijktijdig de afvloeiing uit de landbouw mogelijk te maken. De Commissie gaat er van uit dat per jaar in de agrarische en semi-agrarische gebieden 80.000 werkplaatsen moeten worden gecreëerd. Overheidsgelden worden beschikbaar gesteld voor stimulering van investeringen door particuliere ondernemingen; hierbij wordt gedacht aan een subsidie van 10-25%. Veruit de belangrijkste bedragen zullen evenwel besteed worden aan de *verbetering van de infrastructuur*. In totaal worden de uitgaven voor de verbreding van de economische structuur en de verbetering van de infrastructuur in de plattelandsgebieden geschat op 2 miljard rekeneenheden per jaar.

Het voorgaande overziende, moeten we constateren dat de Commissie met een indrukwekkend geheel van maatregelen is gekomen welke beogen de mobiliteit van grond en arbeid te vergroten en de niet-agrarische werkgelegenheid uit te breiden. Dit laatste punt is niet alleen van betekenis voor de landbouw maar voor het gehele platteland; met deze maatregelen wordt immers het welvaartsniveau van alle inwoners in de betrokken gebieden verhoogd.

Ten aanzien van één voorstel, dat betrekking heeft op de oudere bedrijfshoofden (boven 55 jaar), moet men zich afvragen of hier de betekenis van het landbouwbeleid niet wordt overtrokken. Het gaat m.i. te ver om in het kader van een agrarisch structuurbeleid de oudedagsvoorziening voor één bepaalde beroepsgroep te willen regelen. Zulk een regeling behoort ingebed te worden in de sociale wetgeving van de betrokken landen. Bovendien rijst de vraag waarom de Commissie voor oudere bedrijfshoofden extra maatregelen wil nemen; het structurele effect van zulke

---

* (1) in ESB van 5 maart jl., blz. 223-225.

maatregelen is immers gering. Wanneer het om bepaalde redenen niet strikt nodig is kan men oudere boeren beter met rust laten.

Een maatregel die wél veel zoden aan de dijk kan zetten, zou genomen kunnen worden bij de bedrijfsbeëindiging van oudere bedrijfshoofden. Volgens de Commissie is 50% van de bedrijfshoofden ouder dan 57 jaar. Uit onderzoekingen blijkt dat op vele van deze bedrijven geen opvolger binnen gezinsverband aanwezig is. Wanneer nu binnen eigen kring geen animo bestaat voor voortzetting van het bedrijf, verdient het ernstige overweging om bij beroepsbeëindiging van het zittende bedrijfshoofd deze bedrijven niet meer als zelfstandige gebruikseenheid te laten voortbestaan. Het voordeel van zo'n regeling is bovendien dat bij andere potentiële opvolgers geen verwachtingen worden gewekt.

Tenslotte kan de grondmobiliteit bevorderd worden door verstarrende elementen uit de pachtwetgeving weg te nemen en door nieuwe financieringsvormen voor grond te scheppen, waardoor de financiering geen knelpunt meer vormt bij areaalvergroting.

DE BEDRIJFSVERGROTING

Het doel dat de Commissie voor ogen staat bij de hervorming van de landbouwstructuur is het verkrijgen van efficiënt geleide bedrijven (d.w.z. bedrijven met een boekhouding, een ontwikkelingsplan en een voldoende omvang), waarop degenen die er werken een inkomen en levensomstandigheden vinden welke vergelijkbaar zijn met die van de overeenkomstige sociale en beroeps categorieën. Deze bedrijven zullen naar het oordeel van de Commissie ook beter in staat zijn de marktontwikkeling te volgen, zodat het ontstaan van structurele overschotten kan worden voorkomen. De te treffen maatregelen zullen uitsluitend worden toegepast, wanneer ontwikkelingsplannen aanwezig zijn waaruit blijkt dat het doel na een bepaalde periode kan worden bereikt. Het zonder onderscheid bevorderen van investeringen houdt nl. het risico in dat een aantal landbouwers een uitzichtloze toekomst tegemoet gaat. Door middel van het vormen van produktie-eenheden (P.E.) of van moderne landbouwondernemingen (M.L.O.) wil de Commissie de landbouwers in staat stellen de modernisering van de produktiestructuur met meer zekerheid te ondernemen. Twee vragen zijn bij dit plan essentieel. Ten eerste aan welke omvang denkt de Commissie bij de M.L.O., en ten tweede op welke wijze moet deze worden bereikt.

a. Mate van bedrijfsvergroting

Wat de omvang betreft stelt de Commissie dat de verschillende bedrijfstakken of bedrijfsonderdelen aan de volgende „drempelwaarden” moeten beantwoorden, welke ongeveer met het economisch optimum overeenkomen:

akkerbouw:	80-120 ha
melkproductie:	40-60 melkkoeien
rundvleesproductie:	150-200 runderen
varkensvleesproductie:	450-600 varkens
eierproductie:	10.000 legkippen

Wanneer deze bedrijfstakken als zelfstandige bedrijven worden gevoerd, kunnen naar onze mening deze cijfers als globaal richtsnoer worden aanvaard bij het streven naar bedrijfsvergroting. Het zal evenwel duidelijk zijn dat bij een

moderne bedrijfsvoering op deze bedrijven slechts één tot enkele arbeidskrachten werk kunnen vinden. Deze bedrijven verschillen niet veel van de door mij voorgestane en betitelde modern opgezette, aanzienlijk vergrote gezinsbedrijven.

Hiermee nu blijkt *Ir. H. Vredeling*, blijkens een tweetal artikelen in *ESB* van 12 en 19 februari 1969, geen vrede te hebben. Hem staan voor ogen bedrijven met 10, 20 of 150 arbeidskrachten, zo niet meer. Dit is uiteraard zijn goed recht, maar de vraag mag dan worden gesteld: waarom deze mammoetbedrijven en hoe denkt Vredeling deze te bereiken? Welke sociale, economische of andere criteria liggen aan Vredelings visie ten grondslag. De door mij aangevoerde argumenten worden door hem uitvoerig gewogen en tenslotte niet zwaar genoeg bevonden. Wat stelt Vredeling hier echter tegenover? Afgezien van enkele citaten die meer suggereren dan bewijzen, is zijn visie in de eerste plaats gebaseerd op het aanwezig zijn van het grootbedrijf in de industrie en de middenstand. Alleen het feit dat deze grootbedrijven in de genoemde sectoren reeds lang geaccepteerd zijn, is voor Vredeling aanleiding om mee te delen dat de discussies over de persoonlijke ondernemingsvorm en het gezinsbedrijf eigenlijk een anachronisme zijn en niet meer dan een achterhoedegevecht. Dit zijn m.i. weinig indringende argumenten en, naar ik gepoogd heb aan te tonen, voor de landbouw ook weinig relevante.

Vervolgens wijst Vredeling op de voorbeelden van collectieve bedrijven in Oost-Europa, nadat hij de door mij als voorbeeld genoemde gezinsbedrijven in Amerika als een bewijs uit het ongerijmde heeft veroordeeld. Toch wil ik nog even in Amerika blijven en wel bij de econoom Heady. Deze zegt ergens dat het een mythe is om te geloven dat het gezinsbedrijf in de aan de grond gebonden produktierichtingen zal verdwijnen. En waarom ook? voegt hij er aan toe. De wijze waarop in Amerika het agrarische produktieproces is georganiseerd heeft tot grote resultaten geleid. Met ongeveer 5% van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw, wordt in Amerika meer dan voldoende voedsel voortgebracht, terwijl in Oost-Europa met een veelvoud werkzaam in de landbouw nog tekorten voorkomen. Hieraan zou ik kunnen toevoegen dat enkele landen in West-Europa Amerika al vrij dicht benaderen. Deze opmerkingen vormen natuurlijk geen sluitend bewijs, dat alleen het kleine bedrijf als persoonlijke ondernemingsvorm in de landbouw tot grote resultaten kan leiden, maar zij geven toch wel te denken. Bovendien zijn in het door Vredeling aangehaalde artikel nog verschillende andere argumenten naar voren gebracht, waarom in de landbouw een bedrijfsgroottestructuur met modern opgezette, vergrote tweemansbedrijven en voorlopig ook nog een groot aantal eenmansbedrijven economisch en sociaal verantwoord kan zijn. Hierbij merk ik nog op dat door mij nergens een voorkeur is uitgesproken voor het eenmansbedrijf; het is alleen een praktische noodzakelijkheid om ook aan de groei van deze bedrijven aandacht te besteden.

Dat op deze bedrijven alleen werkezels en loonslaven zouden voorkomen, vind ik geen vrolijke belichting van de huidige situatie; men moet hiervoor toch wel een bijzondere bril op hebben. Ik heb de indruk dat de betrokkenen in het algemeen hun situatie iets zonniger ervaren.

Tenslotte wijst Vredeling nog op een onderzoek van het Landbouw-Economisch Instituut, waarvan de resultaten verbluffend worden genoemd. Naar mijn mening heeft dit beperkte onderzoek weinig nieuws opgeleverd. Er blijkt alleen uit — en dat is toch wel bekend — dat het op kleine

bedrijven moeilijk is het arbeidsaanbod precies af te stemmen op de arbeidsbehoefte. Hierdoor is op deze bedrijven de arbeidsproductiviteit en dientengevolge het netto overschot per ha lager dan op grotere bedrijven. Maar hiermee is nog niet gezegd dat er in het grootte-traject boven ongeveer 1,3 arbeidskracht grote rentabiliteitsverschillen zouden zijn. Dus voor de stelling van Vredeling dat we naar bedrijven moeten met een groot aantal arbeidskrachten, mogen de resultaten van genoemd onderzoek niet worden gebruikt. Overigens wordt op een andere plaats nog op dit LEI-onderzoek teruggekomen.

b. Wijze van bedrijfsvergroting

Maar laten we terugkeren tot het landbouwplan-1980. Op welke wijze wil de Commissie de moderne landbouwondernemingen bereiken? In het kader van dit artikel zullen we ons niet bezig houden met de productie-eenheden. In feite kunnen deze alleen maar een gedeeltelijke oplossing betekenen voor de gemengde bedrijven, en bovendien is de wijze waarop deze gevormd moeten worden in beginsel niet anders dan bij de M.L.O.'s.

Uit het memorandum krijgt men de indruk dat bij de uitvoering van het plan het accent komt te liggen op samenvoeging van bedrijven, op een fusie dus van een aantal bedrijven. Deze gefuseerde bedrijven kunnen dan op basis van een ontwikkelingsplan in aanmerking komen voor steun. In de eerste plaats investeringssteun tot een gemiddelde hoogte van 30% (rollend materieel en vee-stapel zijn hierbij uitgesloten) en bovendien het geven van garanties bij het aangaan van leningen. Voorts wil de Commissie aan de M.L.O.'s een aanvangssteun geven van 5.000 rekeneenheden. Tenslotte wil de Commissie de wetgeving en de van overheidswege ingestelde regelingen aanpassen om de oprichting en de exploitatie van de M.L.O.'s te vergemakkelijken; ook hinderpalen van fiscale aard dienen uit de weg te worden geruimd.

Uit deze aanpak zal duidelijk zijn dat het samenvoegen van bedrijven maar een eerste stap is op weg naar de hervorming van de landbouwstructuur. Uiteindelijk gaat het natuurlijk om een optimale combinatie van productiefactoren en een efficiënte bedrijfsoutillage. Na de samenvoeging komen dus de problemen van afvloeiing van arbeidskrachten en modernisering van het bedrijf.

Dit alles wil de Commissie bereiken op basis van vrijwilligheid en aangepast aan de regionale situaties. Hierbij zal de uitvoering, hoewel de opzet communautair moet zijn, in ruime mate gedecentraliseerd worden. Deze drie beginselen gelden voor het gehele plan tot hervorming van de landbouw.

De vraag rijst of deze voorgestane aanpak wel het meest doelmatig is en het snelst tot resultaat zal leiden. In ieder geval zal het een weg zijn met veel weerstanden. In de eerste plaats zullen bij de betrokkenen de weerstanden tot samenvoeging waarschijnlijk groot zijn. Daarna krijgt men de moeilijkheden die een gezamenlijke exploitatie met zich meebrengen en tenslotte dient men intussen ook nog de afvloeiing van het teveel aan arbeidskrachten te regelen. Een andere aanpak zou kunnen zijn om, gelijktijdig met het stimuleren van de afvloeiing, de vergroting van bedrijven na te streven vanuit bestaande levensvatbare één- en tweemansbedrijven. Aan deze benadering is inherent het tot ontwikkeling brengen van bedrijfsoverkoepelende vormen van arbeidsorganisatie. Voordelen van schaalvergroting worden op deze wijze vrijwel direct gerealiseerd, terwijl de kosten hiervan voor de overheid zeer ge-

Mededeling

Directeuren delen met genoegen mede, dat zij de heer Drs. E. H. Mulder hebben benoemd tot adjunct-directeur van het Nederlandsch Economisch Instituut. De heer Mulder is speciaal belast met de zorg voor projectstudies in het buitenland.

Directie
Nederlandsch Economisch Instituut

ring kunnen zijn. Opmerkelijk is dat de Commissie aan deze weg, die in feite in Nederland al geruime tijd wordt gevolgd, geen aandacht besteedt. Bij de Commissie is eigenlijk bedrijfsvergroting identiek met schaalvergroting, terwijl toch de praktijk duidelijk heeft aangetoond, dat voordelen van schaalvergroting ook op andere manieren zijn te bereiken. Er is natuurlijk geen enkel bezwaar tegen als bedrijfshoofden besluiten om een fusie aan te gaan, maar naar onze mening is de kans op succes van zulke fusies groter als eerst het aantal bedrijfshoofden sterk is verminderd en de resterende bedrijven aanzienlijk zijn vergroot.

Wat het tempo van bedrijfsvergroting betreft, lijkt ons een jaarlijks dalingspercentage van het aantal bedrijfshoofden met 6 reeds hoog gegrepen. Een hoger percentage zal moeilijk haalbaar zijn (er moeten ook voldoende niet-agrarische arbeidsplaatsen zijn), maar is waarschijnlijk ook economisch niet verantwoord. Tegenover de kostenvoordelen van schaalvergroting staat immers het nadeel, dat de investeringen in gebouwen en werktuigen die verdwijnen slechts een geringe restwaarde hebben. Bovendien is ook de financieringsruimte om de landbouw te moderniseren beperkt. Dit geldt te meer omdat eveneens veel geld nodig is voor maatregelen om de afvloeiing te stimuleren, voor het scheppen van niet-agrarische werkgelegenheid en voor de verbetering van de cultuurtechnische omstandigheden.

Aan dit laatste punt wordt in het memorandum weinig aandacht besteed. Wanneer het rapport van de Commissie beschouwd moet worden als een voor-ontwerp voor de „troonrede”, die straks de Raad van Ministers over de landbouw zal uitspreken, verdient het aanbeveling om ook aan de betekenis van cultuurtechnische omstandigheden in het kader van een hervormingsplan voor de landbouw wat meer aandacht te besteden.

De Commissie ziet het gepubliceerde memorandum als een discussiestuk. Zij wil duidelijk met het rapport de discussie en de gedachtvorming over de hervorming van de landbouwstructuur in West-Europa versnellen en verdiepen. De bedoeling van deze artikelen was hiertoe een bijdrage te leveren.

Dr. A. Maris

Het particuliere kapitaal in ontwikkelingslanden

In de problematiek van de ontwikkelingshulp is in de laatste tijd een uiterst interessante ontwikkeling op te merken, namelijk een toenemend streven tot een grotere bijdrage van het particuliere kapitaal in de financiering van de economische ontwikkeling van ontwikkelingslanden. Talrijke voorbeelden van deze grotere belangstelling zijn te noemen. Om eerst dicht bij huis te blijven zij vermeld het ingediende wetsontwerp voor oprichting door de Staat met anderen van een Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden, en de besprekingen die op initiatief van Minister Udink en onder auspiciën van de Verenigde Naties¹ twee weken geleden in Amsterdam hebben plaats gevonden tussen hoge regeringsfunctionarissen uit ontwikkelingslanden en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven uit een aantal geïndustrialiseerde landen.

Het idee van vermeerdering van particuliere investeringen in ontwikkelingslanden leeft al geruime tijd bij de Verenigde Naties, de OESO, de Wereldbank en de International Finance Corporation (IFC). Laatstgenoemde instelling is zich in de loop der jaren intensiever in die richting gaan bewegen. Zo heeft zij in juli 1968 besloten de rol van promotor voor investeringsobjecten te aanvaarden. De vice-president van deze instelling heeft haar nieuwe functie zelfs vergeleken met die van een „banque d'affaires”². Ook de Wereldbank heeft in de loop der jaren haar activiteiten tot dit gebied uitgestrekt, onder meer door een lening van \$ 400 mln. aan de IFC en indirect door de bereidverklaring om overheidsontwikkelingsbanken te financieren³. Het aantal van dergelijke banken is in de loop der jaren aanzienlijk toegenomen. Behalve internationale en regionale financiële instellingen hebben in een aantal gevallen ook particuliere kapitaalverstrekkers daarin deelgenomen. Parallel en soms in samenwerking met genoemde financiële instellingen opereren particuliere financieringsmaatschappijen, zoals de in 1947 door de gebroeders Rockefeller opgerichte IBEC, de in 1965 door financiële instellingen en ondernemingen uit een groot aantal landen opgerichte ADELA Investment Company⁴ en de onlangs opgerichte PICA⁵.

Daarnaast kan genoemd worden het vele werk dat in de laatste jaren gedaan is door de Verenigde Naties en OESO, activiteiten die indirect de stroom van particulier kapitaal naar ontwikkelingslanden bevorderen. Wat eerstgenoemde betreft kan onder meer gewezen worden op het United Nations Development Program (UNDP), dat het voorbereidende werk voor particuliere investeringen doet, en op de recente oprichting van de United Nations Industrial Development Organisation (UNIDO), die vooral de promotorsfunctie op industrieel gebied zal gaan uitoefenen, door het geven van advies zowel aan regeringen als aan particuliere ondernemingen.

Twee ontwikkelingen vallen dus in dit decennium waar

te nemen: verbreding van de activiteiten van internationale en andere financiële instellingen op het gebied van de particuliere kapitaalverstrekking aan ontwikkelingslanden, en oprichting van een aantal nieuwe instellingen, die zich met deze financiering bezighouden. Hierdoor is een belangrijk financieel apparaat ontstaan, dat de stroom van kapitaal naar de particuliere sector van de ontwikkelingslanden kan leiden.

Tenslotte en zeker niet van de minste betekenis, zijn de nieuwe denkbeelden in de Verenigde Staten over particuliere investeringen in ontwikkelingslanden, waarover aanstonds nader. Dit vraagstuk zelf is niet nieuw. Er zijn na de oorlog talrijke rapporten in de Verenigde Staten verschenen, waarin deze problemen zijn behandeld. De redenen dat dit vraagstuk thans niet alleen in de Verenigde Staten maar ook elders internationaal meer op de voorgrond komt zijn van velerlei aard. Zonder aanspraak te maken op volledigheid kunnen genoemd worden: de teleurstelling internationaal en in de Verenigde Staten over de resultaten van de ontwikkelingshulp, de hechtere economische basis waarop in verschillende ontwikkelingslanden particuliere investeringen kunnen worden verricht, de voorbeelden van geslaagde ontwikkelingshulp en de langzaam aan veldwinnende overtuiging dat goed management een zeer belangrijke factor is voor economische ontwikkeling⁶.

¹ Tot de documentatie voor deze bijeenkomst behoren twee belangrijke rapporten van de Verenigde Naties. Het eerste is het rapport van Mr. D. U. Stikker: *The role of private enterprise in investment and promotion of exports in developing countries*; het tweede is het rapport: *Foreign investment in developing countries* (New York 1968).

² Zie de rede, die de vice-president, de heer Martin M. Rosen, op 4 december jl. in Parijs heeft gehouden. Voor Nederland is het belangwekkend, dat de heer Rosen in deze rede als een klassiek voorbeeld van IFC-financiering in ontwikkelingslanden uitvoerig heeft stilgestaan bij de financiering van Enka de Columbia en hoe deze financiering door IFC, ondanks de moeilijkheden, die deze dochtermaatschappij van de A.K.U. heeft ondervonden, toch geslaagd is, mede dank zij de uitstekende management-inbreng van de A.K.U.

³ Zie de rede van de heer McNamara voor de ECOSOC op 5 december 1968 in New York. Ook kan in dit verband genoemd worden de oprichting van het International Centre for Settlement of Investment Disputes. Deze instelling werkt onder auspiciën van de Wereldbank en bevordert indirect de particuliere kapitaalverstrekking aan ontwikkelingslanden.

⁴ Dit is een internationale particuliere financieringsmaatschappij, die evenals IBEC in Latijns-Amerika werkt.

⁵ Deze financieringsmaatschappij gaat in Azië werken.

⁶ In dit verband wijzen wij op een weinig bekend onderzoek van het U.S. Department of Commerce: *U.S. Business Investments in Foreign Countries*, Washington D.C., 1960, waaruit blijkt, dat de Amerikaanse directe investeringen in Latijns-Amerika 10% van het nationale inkomen opwekten, tot 20% van de totale belastingen bijdroegen en 30% van de totale exporten voortbrachten.

LESSEN VOOR HET VOLGENDE ONTWIKKELINGSDECENNIUM

Hoe men ook over het huidige ontwikkelingsdecennium moge denken, vast staat dat de lessen die uit de ervaring met ontwikkelingshulp in deze periode zijn te trekken, voor een aanzienlijk deel toegepast zullen worden in het komende ontwikkelingsdecennium. De resultaten van het onderzoek van de Commissie-Pearson zullen op dit gebied van veel belang kunnen zijn ⁷. Het benutten van de ervaring, d.w.z. het leren van de gemaakte fouten, is op dit gebied van het grootste belang. In tegenstelling met tien jaren geleden heerst er in vele ontwikkelingslanden een gevoel van pessimisme en frustratie. Dit is onder meer ontstaan doordat de stroom van kapitaal naar de ontwikkelingslanden vergeleken met de behoeften in dit decennium aanzienlijk is verminderd. Wat de Wereldbankgroep betreft, tien jaar geleden was er nog voldoende kapitaal, maar was er een tekort aan projecten. Thans zijn er voldoende projecten, maar zijn er niet genoeg middelen om deze te financieren.

Ook de stroom van particulier kapitaal naar ontwikkelingslanden is bij de verwachtingen ten achter gebleven. Deze teleurstellende ontwikkeling vond plaats ondanks de verbetering van bepaalde elementen, die van belang zijn voor ondernemers voor investeringen in genoemde landen. Als zodanig kunnen worden genoemd de verbetering van de infrastructuur in vele ontwikkelingslanden, vooral door de leningen van IBRD, IDA en regionale ontwikkelingsbanken. Verder zijn in de loop der jaren verschillende nieuwe instellingen op dit gebied werkzaam geworden, zoals de reeds genoemde particuliere internationale financieringsmaatschappijen. Voorts hebben verschillende industrielanden maatregelen genomen voor verzekering van risico's van onteigening, nationalisatie, transferbelemmeringen enz. In dit verband kan worden gewezen op het door de Nederlandse Regering ingediende wetsontwerp inzake herverzekering door de Staat van bepaalde niet-commerciële risico's, verbonden aan nieuwe investeringen in ontwikkelingslanden ⁸. Weliswaar heeft de Wereldbank een ontwerp gemaakt voor een Internationaal Investerings Verzekeringsinstituut en hebben de bewindvoersers dit in studie genomen, maar het is niet zeker, dat hiervoor de medewerking van een voldoende aantal landen te verkrijgen is. Wel heeft deze internationale instelling, zoals reeds vermeld, opgericht het „Centre for the Settlement of Investment Disputes”. Dit lichaam zal faciliteiten verlenen voor het oplossen van geschillen die kunnen ontstaan uit investeringen in het buitenland, langs de weg van bemiddeling of arbitrage of van beide.

Het blijkt dus, dat er gewerkt wordt aan vermindering van risico's van ondernemingsinvesteringen in ontwikkelingslanden en aan nieuwe ideeën voor additionele financieringsbronnen. Desondanks blijft het investeringsklimaat in vele ontwikkelingslanden ongunstig. Dit vindt plaats in een periode, dat er grotere behoefte is aan kapitaal voor ontwikkelingsdoeleinden dan tien jaar geleden. De redenen hiervoor zijn, dat in het lopende decennium vele landen hun onafhankelijkheid hebben gekregen, dat — als gevolg van studies van internationale en overheidsinstellingen en van particuliere instituten — veel meer goede projecten voor uitvoering aanwezig zijn en dat dit aantal in de komende jaren nog zal toenemen, mede door de uitwerking van een nieuw strategisch plan voor economische ontwikkeling in de jaren zeventig.

Van uitzonderlijk belang voor het bereiken van een grotere omvang van de ontwikkelingshulp in de vorm

van een bredere stroom van kapitaal naar de particuliere sector, blijft de houding van kapitaalverstrekkers en van ontwikkelingslanden ten opzichte van buitenlands particulier kapitaal en de plannen van de nieuwe Amerikaanse regering. Wat het eerste betreft is het uiterst nuttig dat er een dialoog tussen regeringsvertegenwoordigers van ontwikkelingslanden en financiers en ondernemers uit industriële landen op gang is gekomen door de genoemde conferentie, die twee weken geleden in Amsterdam is gehouden. De uitwisseling van gedachten over een zo precair vraagstuk zal in de eerste plaats zonder twijfel verhelderend voor beide groepen werken.

Het reeds genoemde rapport van Mr. Stikker is een uitstekend begin voor deze dialoog. Deze deskundige heeft onder de auspiciën van de UNCTAD gesprekken gehad met de autoriteiten van een aantal ontwikkelingslanden en met leiders van internationale ondernemingen en financiële instellingen. Mr. Stikker heeft daardoor kennis kunnen nemen van de bezwaren en van de klachten van beide groepen. We kunnen niet beter doen dan hieronder zijn algemene conclusie in haar geheel weer te geven ⁹.

„It is well understood by private enterprise that business activities must now follow different patterns from those traditionally associated with the laissez faire doctrines of the nineteenth century, and that governments have a legitimate interest in exercising control over private enterprise so as to prevent abuses, and ensure that it operates within the framework of national economic and social policies. On their side, governments must recognize that there is need for incentives as well as controls in order to make sure that private enterprise operates efficiently within that framework. Without reasonable profits the source of private investment would quickly run dry. At the same time the question arises of what is a fair division of profits between an investor and the people among whom, and from whom, the profits are earned. In view of the conditions posed by the DCs, governments and investors alike need to adopt a flexible approach to the private enterprise system.

A situation in which there is a good working partnership between State and private enterprise is not easily attained and it is important that there should be a continuing dialogue between private enterprise and national and international authorities.

These problems are certainly not ignored by foreign private enterprise, and some companies have made substantial contributions to the development of the DC in which they operate, and have adapted their activities to fit in with the country's objectives. More must be done and, in the author's firm conviction, will be done. At the same time, however, it is clearly not realistic for governments to welcome foreign private enterprise only on condition that it ceases to be either private or foreign.”

Het is te hopen dat deze besprekingen zullen worden gevolgd door nieuwe. Het vraagstuk is zo omvattend en bevat zoveel delicate aspecten dat deze besprekingen niet meer dan als een inleiding tot dit gecompliceerde vraag-

⁷ Het doel van deze commissie is „to examine the progress and problems experienced in the field of international aid and development assistance over the past 20 years, and to make recommendations on the best policies and methods to promote the economic growth of the developing world in the years to come” (uit een persbericht van de I.B.R.D. van augustus 1968). De vroegere president van deze instelling, de heer Woods, had reeds in een rede, gehouden in 1967 in Stockholm, dit idee geopperd, waarbij hij onder meer wees op de wenselijkheid „to study the results of 20 years of development assistance, assess the results, clarify the errors and propose the policies which will work better in the future”.

⁸ Inmiddels is dit wetsontwerp door de Tweede Kamer aangenomen.

⁹ T.a.p., blz. 19.

stuk zijn te beschouwen. Het is daarom een gunstig resultaat, dat deze dialoog zal worden voortgezet ¹⁰.

WAT GAAT AMERIKA DOEN?

Over de plannen van de nieuwe Amerikaanse regering op dit gebied valt thans weinig te zeggen. Wel zijn er enige verschijnselen die de aandacht verdienen. Zoals bekend, is oud-president Johnson er niet in geslaagd om zijn aanbevelingen voor hulpverlening aan ontwikkelingslanden in hun geheel door het Democratische Congres te krijgen. In de laatste jaren zijn de door hem aanbevolen bedragen voor hulpverlening door dit lichaam drastisch besnoeid. Daarom kunnen twee recente semi-officiële aanbevelingen voor meer particulier initiatief in de ontwikkelingshulp van belang worden ¹¹. Beide rapporten gaan voor een deel in dezelfde richting, door het voorstel voor de oprichting van een federale financieringsmaatschappij. Het eerstgenoemde rapport geeft aanbevelingen voor een nieuwe opzet op het gehele brede terrein van de ontwikkelingshulp, het andere rapport bepaalt zich geheel tot een uitwerking van het voorstel tot oprichting van wat het noemt: U.S. Overseas Private Enterprise Development Corporation.

Het eerste rapport uitgebracht aan de oud-president geeft als aanbeveling een krachtig lichaam voor economische ontwikkeling te handhaven, maar de huidige AID te stroomlijnen, een Development Cooperation Fund in het leven te roepen, aan wie bepaalde taken van de AID zullen worden overgedragen en daarnaast een Overseas Investment Corporation op te richten. Alvorens op dit laatste onderwerp nader in te gaan, zij nog vermeld dat de commissie een verhoging van de buitenlandse hulpverlening voorstaat, het aandeel van deze hulpverlening dat door multilaterale kanalen gaat, wil vergroten, en vooral bij de ontwikkelingslanden wil aandringen op aanvaarding van het beginsel zich meer zelf te helpen. In overeenstemming hiermede zou ook de hulp aan afzonderlijke landen kunnen worden vergroot resp. verminderd, naarmate zij beter of slechter de door dit nieuwe lichaam goedgekeurde programma's, waarvoor steun wordt verleend, uitvoeren, aldus genoemd rapport.

Deze denkbeelden liggen in de lijn van de Republikeinse ideologie. Daarom verdienen zij onder het nieuwe bewind van een Republikeinse president de aandacht, evenals de aanbeveling voor een Overseas Investment Corporation. Deze corporatie zou van de AID het huidige investeringsgarantiebeleid en de functie van investeringspromotor moeten overnemen. Bovendien — wat AID niet is toegestaan — zou de nieuwe corporatie de bevoegdheid moeten krijgen om direct te lenen aan Amerikaanse investeerders, investeringsmaatschappijen en particuliere investeerders in ontwikkelingslanden. Haar zou ook moeten worden toegestaan minderheidsbelangen in het aandelenkapitaal van ondernemingen in die landen te nemen. Deze corporatie zou ook eigen effecten met regeringsgarantie moeten kunnen uitgeven en direct van de U.S. Treasury moeten kunnen lenen, zoals de Export-Import Bank.

Het andere rapport neemt als uitgangspunt de oprichting van een overheidsmaatschappij, op de basis waarop de zo juist genoemde bank werkt. Ook de in dit rapport voorgestelde nieuwe maatschappij zou actief de particuliere investeringen in ontwikkelingslanden moeten steunen. In het algemeen lopen de gedachten in de twee rapporten voor oprichting en functionering van een dergelijke maatschappij parallel. In het kort komt het neer op de vervanging van een bureaucratisch apparaat door een meer soepel

werkende, min of meer onafhankelijke, federale instelling. In dit opzicht vallen deze denkbeelden vrij aardig samen met de opzet van de door onze Regering voorgestelde Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden.

De wereld is niet zo ver meer af van het begin van het achtste decennium van deze eeuw. Vergeleken met het einde van het vorige decennium vallen op het gebied van de ontwikkelingshulp enkele verschillen op te merken. Het optimisme, dat aan het einde van het laatste decennium heerste, is niet alleen verdwenen, maar heeft plaats gemaakt voor een zeker pessimisme. Ten onrechte! En wel om verschillende redenen. De wereld heeft in deze periode door ervaring geleerd, dat economische ontwikkeling niet een snel en eenvoudig proces is. Daardoor heeft het ongemotiveerde optimisme plaats gemaakt voor een nuchterder beoordeling. Dit is een belangrijke vooruitgang omdat overoptimisme, als het tegenloopt, zo gemakkelijk leidt tot teleurstelling en frustratie, zoals in de laatste jaren is gebeken.

Een ander voordeel is, dat velen een (meer) open oog hebben gekregen voor de fouten die gemaakt zijn; aan beide kanten. Verwacht mag worden dat het rapport van de Pearson-commissie op dit gebied zo duidelijk zal zijn, dat er uit het verleden ten aanzien van dit omvattende vraagstuk goede lessen voor de toekomst zullen kunnen worden getrokken. Voorts is thans voor het eerst een dialoog tussen het westerse particuliere kapitaal en autoriteiten van ontwikkelingslanden op gang gebracht.

Tenslotte zouden, vooral als de genoemde denkbeelden in de Verenigde Staten verwezenlijkt mochten worden, in dit decennium de grondslagen zijn gelegd voor een omvattend raamwerk van financiële lichamen ¹², die een aanzienlijke bijdrage kunnen leveren in de uitvoering van een strategisch ontwikkelingsplan in de jaren zeventig. Dit is een reden te meer om, gezien andere belangrijke resultaten, die in de afgelopen jaren op ontwikkelingsgebied zijn bereikt ¹³, niet pessimistisch te denken over het bijna ten einde lopende ontwikkelingsdecennium.

v. d. V.

¹⁰ De resultaten van deze conferentie, genaamd „Foreign Investment Panel”, schijnen zeer bevredigend te zijn. Men leze daarvoor het interview met Dr. P. Kuin, een deskundige op dit gebied en deelnemer aan deze conferentie, in de *NRC* van 22 februari jl.

¹¹ Het eerste is het rapport van de „President's General Advisory Committee on Foreign Assistance Programs” van 25 oktober 1968, herdrukt door de Agency for International Development (AID, het uitvoerende lichaam voor buitenlandse hulpverlening). Het andere rapport is van The International Private Investment Advisory Council (I.P.I.A.C.), getiteld *The Case for a U.S. Overseas Private Enterprise Development Corporation*. Genoemde organisatie is in 1966 door het Congres in het leven geroepen op grond van The Foreign Assistance Act van 1966. Dit rapport is in december 1968 uitgebracht aan genoemde AID.

¹² Hierbij wordt gedacht aan de variëteit van financiële instellingen — internationaal, regionaal en nationaal — en aan de in de laatste 5 à 10 jaren nieuw opgerichte instellingen en nieuw verworven functies van bestaande instellingen.

¹³ Indien de maatregelen en beslissingen die in de laatste tien jaren zijn genomen tezamen met nieuwe plannen enz. zouden worden opgesomd, dan zou duidelijker blijken wat in dit decennium op ontwikkelingsgebied is bereikt, niet alleen wat de directe toepassing en uitvoering betreft, maar ook als voorbereiding voor de toekomst.

De bieraccijns, een fiscale tragedie

INLEIDING

In de titel van dit vertoog is eigenlijk een aprioristisch oordeel vervat. De Hollanders — misschien wel de contribuabelen over de hele wereld — foeteren altijd tegen de fiscus. Is er dus wel sprake van een fiscale tragedie en voor wie? Wij wagen het reeds op deze plaats onomwonden uit te spreken, dat de gang van zaken met betrekking tot de bieraccijns inderdaad is uitgedraaid op een fiscale tragedie voor de Nederlandse brouwindustrie en dat wij ter adstructie van deze stelling niet beter kunnen doen dan de historie laten spreken. Zonder enige twijfel zal daaruit reeds een bevestiging van ons oordeel naar voren komen, zelfs zonder verder commentaar. Dat wij toch nog een nadere toelichting geven, vindt zijn oorzaak in onze wens buitenstaanders zo volledig mogelijk de implicaties van de gevoerde fiscale politiek voor ogen te houden.

BIERACCIJNS EN OMZETBELASTING NA 1945

Vóór de oorlog bedroeg de bieraccijns f. 1,50 per hl^o, hetgeen voor het thans voor het meest gangbare bier, het Pilsener met een stamwortgehalte van 12% Plato en een alcoholgehalte van 5%, neerkomt op ca. f. 7,70 per verkoop-hl. Tijdens de oorlog dreef de Duitse bezetter de accijnslast steeds verder op, o.a. door een zgn. „Kriegszuschlag” van 100 opcenten. Vóór 16 juli 1951 luidde het tarief f. 3,70 per hl^o, d.w.z. ca. f. 19,10 per hl.

Intussen waren er reeds sinds 1944 besprekingen gaande tussen Nederland, België en Luxemburg over een economische unie en in het kader daarvan over accijnsunificatie. Men bereikte een akkoord over de volgende tarieven: voor een produktie van 0-50.000 hl^o : f. 1,88 per hl^o; 50.001-1.250.000 hl^o : f. 2,26 per hl^o en meer dan 1.250.000 hl^o : f. 2,51 per hl^o (vgl. art. 16 van het unificatieverdrag van 18 februari 1950, aangenomen door het Belgische parlement op 19 maart 1951 en te onzent geratificeerd bij de wet van 15 juni 1951). De wet van 15 juni behelsde evenwel het noodlottige artikel 43, volgens hetwelk het geünificeerde tarief pas in werking zou treden op een nader vast te stellen tijdstip. Deze bepaling was destijds onvermijdelijk om op het gewijzigde systeem te kunnen overgaan. Het bewuste artikel is echter tevens een uitnemend redactioneel middel gebleken om een door de fiscus feitelijk ongewenste ontwikkeling ad calendas graecas uit te stellen. Maar aanvankelijk leek de gandas graecas nogal hoopvol voor de brouwindustrie. Per 16 juli 1951 werd ter tegemoetkoming aan de verlangens der Belgische brouwerijen een getrappt accijnstarief ingevoerd met de volgende tarieven: minder dan 50.000 hl^o : f. 3,07 per hl^o; 50.000-1.250.000 hl^o : f. 3,45 per hl^o; meer dan 1.250.000 hl^o : f. 3,70 per hl^o (= gemiddeld ca. f. 18,50 per hl). Hierbij fungeerde dus

het bestaande niet getrapte Nederlandse tarief van f. 3,70 als de hoogste trap, m.a.w. er was reeds sprake van enige verlaging als anticipatie op de unificatie. Doch verder dan deze anticipatie is het nimmer gekomen. De unificatie bleef afstuiten op bezwaren van... de Belgische brouwers en later op het argument van de „veranderde omstandigheden” die natuurlijk steeds verder veranderden naarmate de overheden de unificatie langer uitstelden. Indien het de Nederlandse fiscus ernst ware geweest met de unificatie, dan had hij de bieraccijns *autonoom* op het unificatietarief kunnen brengen, zoals wél geschiedde met de gedistilleerdaccijns. Deze werd eerst in 1949 verhoogd van f. 320 per hl ad 50% tot f. 475 en vervolgens op 14 januari 1957 tot f. 596,50.

Inmiddels geschiedde er eveneens vreemde dingen m.b.t. de omzetbelasting op bier. Bier was tot 1957 belast met het gewone tarief, d.w.z. 5% sinds 1 januari 1955. Réeds in 1950 deed de overheid de toezegging, dat bier niet eerder onder het hogere tussentarief zou worden gebracht dan wanneer de accijnsunificatie een feit zou zijn geworden (vgl. het K.B. van 27 december 1950, Stb. K. 649, art. 3, en de Wet Omzetbelasting 1954, art. 53, 2e lid). Desalniettemin zag bier zich met ingang van 1 augustus 1957 belast met het van 8 tot 10% verhoogde tussentarief (vgl. de Wet Tijdelijke Wijziging van de Omzetbelasting, Stb. 283 van 31 juli 1957).

Hierna begint een bijzonder verwerpelijk „haasje over” van accijns- en o.b.-tarief. Per 1 januari 1966 werd de accijns verhoogd tot resp. f. 3,67, f. 4,05 en f. 4,30 per hl^o, d.w.z. een verhoging met ca. 17% tot gemiddeld f. 21,57 per hl. In juli 1967 volgde een verhoging van het o.b.-tarief voor de groothandel van 0,75% tot 0,9%. Als sluitstuk werd de brouwindustrie per 1 januari 1968 geconfronteerd met een verhoging van het o.b.-tarief met 40 opcenten.

Het lijkt ons welhaast uitgesloten, dat zelfs niet-belanghebbenden geen ernstige kritiek op de in het bovenstaande geschetste gang van zaken zouden hebben. Reeds van formeel staatsrechtelijk standpunt bezien bestaan hiertegen ernstige bezwaren, gezien het accijnsunificatieverdrag der Benelux-partners en het Verdrag van Rome. Materieel gezien heeft de gewraakte politiek geleid tot een uitzonderlijk zware belastingdruk op bier, gepaard met fiscale discriminatie, met tot gevolg een verzwakking van de concurrentiepositie van bier ten opzichte van binnen- en buitenlandse rivalen.

STRIJDIG MET DE ACCIJSUNIFICATIE IN BENELUX-KADER

Zowel de accijnsverhoging van 1 januari 1966 als de o.b.-verhoging van 1 januari 1968 vallen al heel slecht te rijmen met de in het Benelux-verdrag voorziene harmonisatie en unificatie van de indirecte belastingen. Volgens de accijns-

unificatiewet had de accijns verlaagd dienen te worden van ca. f. 18,50 per hl zwaar bier tot ca. f. 12. In plaats daarvan is het paradoxalerwijze tot een accijnsverhoging met ca. f. 3 per hl gekomen. Ten aanzien van de o.b.-verhoging geldt iets dergelijks. Volgens de bijlage van het Protocol dd. 16 oktober 1949 zouden voorts de drie regeringen geen fiscale maatregelen nemen, welke de bestaande verschillen zouden vergroten. Van nog veel ernstiger aard beschouwen wij het negeren van de belofte van 1950, een belofte, die bovendien in de wet verankerd lag. Wij kunnen hier niet voorbij gaan aan de gang van zaken met betrekking tot de gedistilleerdaccijns. Deze werd autonoom op unificatieniveau gebracht, maar dat betekende dan ook een fikse verhoging.

In de troonredes en in de begrotingen van Buitenlandse en Economische Zaken zijn reeds enige malen, en ook dit jaar, hooggestemde woorden gewijd aan de samenwerking der Benelux-landen en aan allerlei nieuwe projecten in dit kader. Wij vragen ons echter af of het niet beter ware het bestaande geratificeerde unificatieverdrag uit te voeren, of het anders maar in te trekken om aan een zeer onwaarschijnlijke situatie een einde te maken.

STRIJDIG MET HET VERDRAG VAN ROME

De fiscale politiek van de Nederlandse overheid m.b.f. bier is zeer bepaald in strijd met geest en doelstelling van het EEG-Verdrag. Wij mogen bekend veronderstellen, dat de Europese Commissie ingevolge art. 99 van het genoemde verdrag voorstellen uitwerkt tot harmonisatie en unificatie van de indirecte belastingen in de EEG. Ook in dit verband is afgesproken, dat de partners geen fiscale maatregelen zullen nemen, die de bestaande verschillen mochten vergroten. In dit licht bezien druisten de gewraakte accijns- en o.b.-verhoging volkomen in tegen de fiscale paragraaf van het Verdrag van Rome.

Merkwaardig genoeg motiveerde de regering destijds de accijnsverhoging met een verwijzing naar de noodzaak in het kader der Europese Gemeenschap een verplaatsing van de fiscale druk van de directe naar de indirecte belastingen te bewerkstelligen. Doch hieruit volgt nog geenszins, dat alle indirecte belastingen in ons land verhoogd zouden moeten worden. Het gaat immers om aanpassing van relatief lage belastingen aan een gemiddeld niveau voor de lidstaten. Maar dan is ook de conclusie gewettigd, dat juist accijns en omzetbelasting op bier allerminst voor verhoging in aanmerking komen, integendeel. Uit het nu volgende zal overduidelijk blijken, dat het Nederlandse bier in de EEG toch reeds het zwaarste wordt belast.

NEDERLANDS BIER HET ZWAARST BELAST IN DE EEG

De fiscale politiek heeft er toe geleid, dat de Nederlandse brouwindustrie behoort tot de zwaarst belaste bedrijfstakken en zeker tot de zwaarst belaste brouwindustrie in de Europese Economische Gemeenschap. Wij zullen dit adstrueren met cijfermateriaal ontleend aan de Communauté de Travail des Brasseurs du Marché Commun (C.B.M.C.) te Brussel.

Nederland:

Bieraccijns: volgens de produktieomvang variërend van f. 3,67 tot f. 4,30 per hl^o, hetgeen neerkomt op gemiddeld per verkoop-hectoliter: ..... ca. f. 21,57

BTW (Omzetbelasting): 12% der factuurwaarde: ..... ca. f. 10,50
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 32,07

Duitsland:

Bieraccijns: volgens de produktieomvang variërend van DM 12 tot DM 15 per hl, hetgeen neerkomt op gemiddeld per verkoop-hectoliter: ..... ca. f. 12,76
Omzetbelasting: Mehrwertsteuer: 11% der factuurwaarde: ..... ca. f. 8,19
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 20,95

België:

Bieraccijns: volgens de produktieomvang variërend van Bfrs 21,60 tot Bfrs 35,40 per hl^o, hetgeen neerkomt op gemiddeld per verkoop-hectoliter: ..... ca. f. 12,30
Taxe de transmission: Bfrs 6,00 per kg gestorte grondstof, gemiddeld per verkoop-hectoliter: ..... ca. f. 8,35
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 20,65

Luxemburg:

Bieraccijns: als België ..... ca. f. 12,30
Omzetbelasting: 3% der factuurwaarde: ca. f. 3,—
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 15,30

Frankrijk:

Bieraccijns: Fr. Frs. 2,50 per hl: ..... ca. f. 1,85
Omzetbelasting: taxe sur la valeur ajoutée: 19% der factuurwaarde (incl. de belasting) ca. f. 15,—
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 16,85

Italië:

Bieraccijns: 400 lires per saccharometergraad van de wort, hetgeen neerkomt op gemiddeld per verkoop-hectoliter: ..... ca. f. 24,92
Omzetbelasting: 7% der factuurwaarde: ca. f. 4,38
Totaal per verkoop-hl: ca. f. 29,30

Hierbij zij nog het volgende aangetekend. De omzetbelasting wordt ook berekend over de accijns. Ook in de nieuwe omzetbelasting blijft de accijns deel uitmaken van de heffingsmaatstaf, zodat er toch weer *belasting over belasting* zal worden geheven, terwijl de BTW toch wordt gepresenteerd als een *netto* belasting. Daar men mag aannemen, dat de Nederlandse brouwerijen stellig geen soelaas vinden in lagere *directe* belastingen, integendeel, stellen wij vast, dat zij de zwaarst belaste in de Gemeenschap zijn.

DISCRIMINATOIRE BEHANDELING

Op betrekkelijk willekeurige wijze werden en worden een paar goederen, waaronder bier, tot „minder noodzakelijk” bestempeld en derhalve extra belast, in casu bier met een relatief hoge accijns en een o.b. van 14% (tot 1 januari 1969). Bovendien worden deze goederen steeds opnieuw door lastenverzwaring getroffen, zoals wij reeds zagen.

Deze eenzijdige selectie betekent een fiscale discriminatie, die bij onze ondernemingswijze produktie, gepaard met consumptievrijheid, neerkomt op een ongewenste beïnvloeding van produktie en verbruik, oftewel op een niet optimale allocatie van de produktiefactoren. Wij willen op dit vraagstuk nog wat dieper ingaan. Belasting op een

produkt is een belasting op een bedrijfstak; ongeacht de doorberekening wordt zij getroffen in de winst en/of in de afzet(ontwikkeling). De laatste lastenverzwaring voor bier — verhoging van de o.b. met 40 procenten — vloeide voort uit de wens van het parlement de aftrekregeling voor ziektekosten en buitengewone lasten niet verslechterd en de eis van de regering een dreigend gat opgevuld te zien. Nu kan men met reden de stelling poneren, dat voor een regeling, welke in het belang van alle contribuabelen is of kan worden, het hele volk dient op te komen en niet een paar ondernemers en een groep verbruikers.

Hoe komt men eigenlijk in de praktijk tot die „uitverkiezing”? Het ligt tamelijk voor de hand, dat het Departement van Financiën, dat een belastingverhoging voorbereidt, zal uitgaan van de overweging, dat een oude belasting beter is dan een nieuwe, en dat de verhoging van een belasting met een klein draagvlak, zoals de paar goederen in het tussentarief, weinig verzet wekt en zeker minder dan een verhoging, die bijv. ook de eerste levensbehoeften treft. Op een dergelijk verzet zou een Minister van Financiën kunnen struikelen. Het geringe verzet valt niet alleen maar te verklaren uit het relatief geringe aantal bij de brouwnijverheid betrokken ondernemers. Nog altijd wordt het Nederlandse openbare leven min of meer beheerst door een puriteinse mentaliteit, echt of geveinsd, die het moeilijk maakt in het openbaar een lans te breken voor een produkt uit de sector alcoholica, tabak, luxe, etc. Hoe dit ook moge zijn, in elk geval blijkt er aan het imago van goederen als bier, gedistilleerd e.d., wat te haperen met als resultaat, dat er ook aan de positief gerichte belangstelling voor de brouwindustrie wat hapert.

Wij achten deze gang van zaken juist van principieel standpunt gezien zeer verwerpelijk. Wij kennen in het Westen de ondernemingsgewijze produktie, gepaard met consumptievrijheid der voor zichzelf verantwoordelijke burgers; wij aanvaarden in meerderheid deze organisatievorm nog steeds. Door middel van de prijsvorming doet de maatschappij uitspraak over de gewenstheid, in kwalitatief en kwantitatief opzicht, van de produkten. Hiermede wil geenszins gezegd zijn, dat de overheid in onze westerse samenleving nimmer restrictieve maatregelen zou behoren te nemen. Als een produkt per se schadelijk wordt geoordeeld, dient zij produktie en verkoop kort en goed te *verbieden*. Restrictieve beïnvloeding is ook aanvaardbaar in een nationale noodtoestand, zoals in geval van oorlog, hongersnood, overstroming, enz., wanneer de overheid produktieve krachten *zo snel mogelijk* vrij moet maken om de catastrofe op te vangen. Eveneens kunnen wij ons nog voorstellen, dat er in het genoemde systeem uit sociaal-hygiënisch of nog andere motieven een traditionele extra last drukt op sommige goederen, al komt hier reeds het element van discriminatie in het spel. Onze inziens gaat de fiscus echter de materiële inhoud van de consumptievrijheid uithollen als hij die extra last op enkele goederen voortdurend verder opvoert. Curieus genoeg heeft ook de Minister van Financiën zich in zeer misprijzende zin uitgelaten over maatregelen, die discriminatie in de belastingheffing zouden impliceren (vgl. Rijksbegroting van Financiën 1968, M.v.T. aan de Tweede Kamer, blz. 12).

Voor zover een verplaatsing van de druk van directe naar indirecte belastingen gewenst is, lijkt ons daartoe een verhoging van het algemene tarief der o.b. de aangewezen weg (vgl. ook de rede van Baron H. van Lawick, hoofd der Directie Algemene Fiscale Politiek van het Ministerie van Financiën voor de Nederlandse Maatschappij voor Handel en Nijverheid in maart 1966).

Kan men nu echter niet zeggen, dat met de invoering van de Wet Omzetbelasting 1968 (BTW) per 1 januari 1969 het leed geleden is? Bier valt dan immers onder het algemene tarief van 12%. Geenszins, want de bieraccijns blijft gehandhaafd en de voornemens van de fiscus t.a.v. deze heffing beloven voor de brouwindustrie niet veel goeds. Reeds in de Miljoenennota 1969 wordt gepreludeerd op een „bijstellen” van de specifieke accijnzen in verband met de voortschrijdende geldontwaarding (blz. 23). Dit kan geschieden door een rechtstreekse tariefsverhoging of door indexering van de bestaande tarieven, gebaseerd op de stijging van het prijsniveau (óók op de *daling?*). Hiertegen valt o.i. nogal wat aan te voeren. Stijgt het prijsniveau sneller dan de bierprijs (de realiteit), dan moet het bier a.h.w. „boeten” voor de rest. Anders gezegd: deze methode houdt geen rekening met de specifieke marktpositie van het belaste artikel. Drukt men de accijns uit in een percentage van de bierprijs zelf, dan gaat de heffing omhoog met elke kostenstijging voor bier.

Erger en ergerlijk is het, dat deze voornemens wederom volstrekt onverenigbaar zijn met de accijnsunificatie, welke voortvloeit zowel uit het Benelux-verdrag als uit het Verdrag van Rome. Natuurlijk is de mate van inflatie niet voor alle partnerlanden gelijk, zodat indexering der tarieven tot een verschillende accijnsdruk leidt.

Ook laat de voorgenomen accijnspolitiek zich allerm minst rijmen met het koene plan per 1 januari 1970 de grenzen tussen de Benelux-landen te doen vervallen. Hierbij komt nog, dat de inflatie, die de „bijstelling” van de accijnzen gewenst doet lijken, niet als een fatum over de mensheid is gekomen, doch mede uitvloeisel is van de financieel-economische politiek. Accijnsverhoging brengt prijsstijging met zich, die op haar beurt weer gaat contribueren aan de inflatie. Onwillekeurig denkt men hierbij aan Wallenstein: „Das eben ist der Fluch der bösen Tat, dasz sie fortzuegend immer Böses musz gebären”.

VERSTORING VAN DE CONCURRENTIEPOSITIE

a. Nationaal. De extra belasting op slechts enkele goederen verstoort vanzelfsprekend de nationale concurrentieverhoudingen ten opzichte van andere goederen, ongeacht of de lastenverzwaring tot uiting komt in een prijsverhoging, die de afzetontwikkeling remt, of in de besnoeiing van de winstmarge, welke de investeringen en/of de research bemoeilijkt. Het behoeft nauwelijks betoog, dat niet slechts de industrie, doch ook de volgende schakels in de bedrijfskolom de nadelen hiervan te voelen krijgen. Voor zover heffing, c.q. verhoging van een indirecte belasting dienstbaar is aan de bestrijding van inflatie, treedt er een discrepantie op tussen de beweging van het algemeen prijsniveau en die van de prijs van het belaste produkt. Deze laatste zal wel stijgen met ongeveer het belastingbedrag, tenzij de ondernemer de verhoging voor zijn rekening wenst te nemen.

De concurrentieverstoring is des te sterker, omdat op verschillende consumptieverwante dranken lagere lasten drukken, zoals uit de volgende accijns cijfers moge blijken: bier: f. 21,57 per hl; koffie, thee, limonades: nihil. Om elk misverstand te vermijden voegen wij hier onmiddellijk aan toe, dat wij met ons betoog geenszins beogen drang uit te oefenen de rivaliserende artikelen ook hoger te gaan belasten; de cijfers dienen slechts ter adstructie van het feit van de verstoring van de concurrentieverhoudingen. Deze verstoring vormt een bedreiging voor de gezonde expansie van de getroffen bedrijfstakken.

b. Internationaal. Ook internationaal wordt de concurrentiepositie van bier verstoord, meer in het bijzonder ten aanzien van de EEG-partners. Deze distorsie wordt niet weggenomen door restitutie van accijns en omzetbelasting bij uitvoer. Ook de overmatige *binnenlandse* belasting tast de internationale concurrentiepositie aan, want zij remt de afzet en/of versmalt de winstmarge, zoals wij reeds zagen. De totstandkoming van de EEG brengt voor de Nederlandse brouwindustrie bepaalde gevolgen met zich ten aanzien van (a) de kosten, de opbrengst en/of de afzet, (b) de vermogensbehoefte.

Ad a. Er zij hier gewezen op de hogere prijzen voor gerst, mout en hop als uitvloeisel van de marktordering, respectievelijk de hogere rechten op invoer uit derde landen. Hiertegenover staat juist een verlaging en afschaffing van de rechten op bier uit de partnerlanden, welke concurrentiepositie nog een verdere verbetering heeft ondergaan door de vergemakkelijking van de vestiging van nieuwe afzetpunten sinds 1 november 1967 onder vigeur van de nieuwe Drank- en Horecawet (verdwijning van het maximumstelsel). Tevens krijgt het flessenbier van onze partners beter kansen in de levensmiddelenwinkels, ook al omdat het verbruik thuis steeds toeneemt en steeds meer detailisten bier in hun assortiment opnemen. De Nederlandse brouwerijen tenslotte met hun groeiende uitvoer naar EEG-landen (1967: 345.456 hl = 33% van de bierexport) gaan de restitutie van agrarische heffingen bij export naar deze landen kwijt raken.

Dit alles ware als te voorziene gevolgen van de EEG aanvaardbaar, indien de brouwerijen ook de redelijkerwijze te verwachten voordelen, in casu lastenverlaging of althans geen verhoging, zouden genieten. Tot nog toe blijkt alleen het tegendeel. Deze gang van zaken wekt des te meer bevreemding gezien de zorgvuldigheid waarmee de Nederlandse autoriteiten het EEG-Verdrag naleven en toepassen zodra er geen fiscale belangen in geding zijn, een zorgvuldigheid, welke sommige partners ten ene male ontbreekt.

Ad b. De brouwindustrie kent reeds een extra vermogensbehoefte met het oog op de gevoelige afzet, de riskante investeringen in het distributieapparaat en de in wezen labiele export, die een uitzonderlijk groot deel van de totale afzet uitmaakt (1968: 18%; vgl. Duitsland: 1,6%). Deze min of meer gevaarlijke situatie eist een goed rendabele binnenlandse afzet als ruggesteun. De EEG doet de vermogensbehoefte nog toenemen met het oog op de vereiste investeringen voor modernisering (continu-brouwen), vernieuwing van het flessenpark (Eurofles), uitbreiding van laboratoria (research voor kwaliteitsverbetering), enz., en ook gezien de noodzakelijke reclame voor het merkprodukt.

CONCLUSIE

Gezien het bovenstaande komt het ons voor, dat een *lastenverlaging* voor een bedrijfstak, die alle zeilen zal moeten bijzetten om haar aandeel zowel op de binnenlandse drankenmarkt als op de wereldmarkt te handhaven, volkomen gemotiveerd zou zijn.

Dr. H. Hoelen

(De heer Hoelen is adjunct-directeur van het Centraal Brouwerij Kantoor te Amsterdam. *Red.*)

Uw bedrijf en kantoor is welkom in Nijmegen, want Nijmegen heeft:

- Een nieuw industrieterrein van 100 ha met havens in aanleg.
- Aantrekkelijke terreinen voor handelsbedrijven en kantoren in centrum.
- Goede weg-, trein- en waterverbindingen met binnen- en buitenland.
- Ruim aanbod van gespecialiseerde en administratief geschoolde arbeidskrachten.

Maar ook uw personeel is welkom in Nijmegen, want het vindt er:

- Ruim assortiment van woningen
- Stad met een rijk verleden en oud stedschoon, gelegen in fraai rivier- en heuvellandschap.
- Uitgestrekte natuurreservaten, bossen, heide in directe omgeving.
- Mogelijkheden tot recreatie in elke vorm: schouwburg, concertgebouw, sporthallen, ere-divisievoetbal.

VOOR INLICHTINGEN :

**Wethouder
van Publieke Werken en
Stadsontwikkeling,
Stadhuis. Tel. (08800) 2 81 00.**

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Ondanks een toevoer van de Schatkist naar de geldmarkt van niet minder dan f. 317 mln. bleef de markt in de op 3 maart eindigende week krap. De oorzaak hiervan was dat tegenover de liquiditeitsversterking van de kant van de Staat het publiek een groter bedrag aan bankpapier op zak kreeg. De toeneming van de bankbiljettencirculatie was in de laatste dagen voor eind februari f. 288 mln. De banken konden daardoor geen verandering brengen in hun positie ten opzichte van de Nederlandsche Bank. De daggeldrente handhaafde zich op het maximum niveau.

In de afgelopen week is de bankpapiercirculatie wederom, zoals gebruikelijk, gaan dalen. Er staat echter nog een zo grote schuld uit, dat van een werkelijke ontspanning van de markt nog geen sprake is.

KAPITAALMARKT

Transacties in effecten en directe investeringen hebben in het achter ons liggende jaar 1968 grotendeels de uitkomst van het Nederlandse internationale kapitaalverkeer bepaald. Vergeleken met 1967 heeft er zowel in de handel in buitenlandse als in binnenlandse effecten een belangrijke activiteit geheerst. De cijfers zijn in beide gevallen sterk opgelopen, doch hun effect op de betalingsbalans was tegengesteld. De transacties in buitenlandse effecten hebben nl. tot een grote kapitaalexport geleid. Ingezetenen, waaronder ook de beleggingsmaatschappijen, hebben op grote schaal buitenlandse effecten aangekocht. Hiertegenover is de belangstelling van niet-ingezetenen voor Nederlandse effecten eveneens toegenomen, hetgeen een omvangrijke kapitaalimport tot gevolg heeft gehad.

Particulier kapitaalverkeer (in f. mln.)

	1967	1968
Transacties buitenlandse effecten.....	— 158	— 962
Transacties binnenlandse effecten.....	145	1.086
Directe investeringen	— 594	— 306
Kredieten op lange termijn	343	73
Kort kapitaal	259	— 96
Overige verkeer	— 37	— 11
Totaal	— 42	— 216

Een nadere splitsing van het effectenverkeer leidt tot een onderscheid tussen transacties in het beursverkeer, waaronder de handel van zich reeds in het verkeer bevindende effecten wordt verstaan, en het overige effectenverkeer (emissies, aflossingen e.d.). Interessant is verder een onderverdeling in het beursverkeer naar obligaties en aandelen.

Transacties in: (in f. mln.)

	Buitenlandse		Binnenlandse	
	aandelen	obligaties	aandelen	obligaties
1967	— 258	59	— 116	126
1968	— 749	— 135	320	26

ESB 12-3-1969

Het totaalbedrag van het beursverkeer in binnenlandse effecten heeft in 1968 f. 346 mln. bedragen, terwijl de totale transacties in deze stukken het cijfer f. 1.086 mln. bereikten. Het verschil moet voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan emissies van Nederlandse ondernemingen op de Euroleeningenmarkt.

De belangstelling voor aandelen heeft in het beursverkeer overheerst. Nederlanders kochten voor f. 749 mln. aan buitenlandse aandelen, buitenlanders voor f. 320 mln. aan Nederlandse aandelen. Een soort stuivertje wisselen dus.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1963 = 100)	30 dec. 1968	H. & L. 1969	28 feb. 1969	7 mrt. 1969
Algemeen	121	128 — 120	124	123
Internationale concerns	127	133 — 125	128	126
Industrie	119	129 — 118	124	123
Scheepvaart	89	94 — 90	93	92
Banken en verzekering	98	112 — 97	107	104
Handel enz.	122	133 — 121	128	126

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen ¹			
Kon. Petroleum	f. 182,90	f. 180,25	f. 180,65
Philips	f. 163,35	f. 171,65	f. 168,25
Unilever, cert.	f. 125,30	f. 123,40	f. 120,50
Zout-Organon	f. 199,80	f. 194,75	f. 194,40
Hoogovens, n.r.c.	f. 101,80	f. 105,40	f. 105,10
A.K.U.	f. 123,20	f. 122,95	f. 120,—
AMRO-Bank	f. 64,30	f. 63,40	f. 58,30
Nat. Nederlanden	800	855	846
K.L.M.	f. 212,—	f. 241,65	f. 234,50
Robeco	f. 255,50	f. 253,20	f. 255,50
New York			
Dow Jones Industrials	945	905	911
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties ² ..	6,63	6,91	6,94
Aandelen: internationales ²	3,4		
lokales ²	3,9		
Disconto driemaands schatkist- papier	5	5	5

¹ Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

² Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

Prof. Dr. C. D. Jongman

Bij de Provinciale Planologische Dienst voor Zeeland te Middelburg kan op de afdeling sociaal-economisch onderzoek worden geplaatst een

PLANOLOOG

Taak: het verrichten van onderzoekingen op planologisch, economisch en sociologisch gebied in het kader van de ruimtelijke ordening in de provincie Zeeland.

Vereist: academische vorming.

De voorkeur gaat uit naar een jong econoom met kennis van planologische problematiek.

Salarisgrenzen f 1216,— - f 1887,— per maand (excl. 6% vakantietoelage).

Verplaatsingskosten overeenkomstig de Verplaatsingskostenverordening 1962.

De provincie Zeeland is aangesloten bij de Interprovinciale Ziektekosten Regeling (I.Z.R.).

Sollicitaties onder opgave van referenties te richten aan de directeur van voornoemde dienst, Nieuwstraat 27 te Middelburg, binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad.

Mededelingen

ECONOMENCONFERENTIE 1969

In het tropenmuseum te Amsterdam wordt 27 en 28 maart 1969 de Landelijke Economenconferentie belegd onder het motto: **CONFRONTATIE MET CONCENTRATIE**.

Programma: donderdag 27 maart

- 9.30 ontvangst der deelnemers
- 10.00 Opening: Prof. Mr. W. F. de Gaay Fortman
- 10.15 Sociale aspecten (met discussie): Z.E. B. Roolvink.
- 11.30 Motieven voor concentratie: Ir. J. Bosma.
- 13.30 Technologie en research: Prof. Dr. H. B. G. Casimir.
- 14.15 Antitrust- en kartelwetgeving, vennootschaps- en fiscaalrecht: Prof. Mr. P. verLoren van Themaat.
- 15.15 Forum o.l.v. Prof. Dr. J. Wemelselder. Leden: Prof. Dr. H. B. G. Casimir, Drs. H. W. de Jong, Prof. Mr. P. verLoren van Themaat, W. J. L. Spit, Prof. Dr. H. van Zuthem
- 17.00 ontvangst Heineken

- vrijdag 28 maart
- 10.00 Fusietechniek: Ir. N. R. A. Krekel
- 11.15 Bankwezen en concentratie: Dr. J. R. M. van den Brink
- 13.45 Scheepsbouw: Prof. Mr. Drs. H. Langman
- 14.15 Overheid en concentratie: Drs. J. M. den Uyl.
- 15.15 Forum o.l.v. Prof. Dr. Th. C. M. J. v. d. Klundert. Leden: Dr. J. R. M. van den Brink, Prof. Dr. C. Goedhart, Prof. Mr. Drs. H. Langman, Drs. J. M. den Uyl.
- 20.00 Feest met cabaret, enz.

De kosten bedragen voor studenten: f. 15,00 incl. 2 diners, 2 lunches, 1 nacht logies + ontbijt, feest; f. 7,50 incl. 2 lunches, feest; f. 2,50 extra voor introducés tijdens het feest.

Opgave en nadere inlichtingen bij: Commissie L.E.C. 69, F. D. A. L. Faber, Uilenstede 82, kamer 549, Amstelveen.

Bij het Economisch Sociografisch Bureau van de gemeentesecretarie van Groningen kan worden geplaatst:

EEN STATISTISCH ANALIST

(92-8)

Functie-informatie:

De aan te stellen functionaris zal in staat moeten zijn om zelfstandig statistische gegevens te groeperen en hieruit conclusies te trekken, o.a. met gebruikmaking van mathematische verwerkingsmethoden. Tevens zal hij leiding moeten geven aan een groep assistenten bij de verzameling en verwerking van het materiaal.

Vereist:

Ten minste diploma Statistisch Analist (bij voorkeur economisch toepassingsgebied) dan wel gelijkwaardige opleiding.
Ervaring met betrekking tot toepassing van methoden en technieken, alsmede met groepering van gegevens op het terrein van planologisch of sociaal-economisch onderzoek is noodzakelijk.

Aanstelling:

Afhankelijk van opleiding, leeftijd en ervaring kunnen de volgende rangen worden geboden:
hoofdcommies : f 1205,— tot f 1577,— p. mnd. of
hoofdcommies A: f 1355,— tot f 1776,— p. mnd.

De salarisherziening per 1 januari 1969 is in bovengenoemde bedragen niet begrepen.

De gebruikelijke gemeentelijke rechtspositieregelingen zoals: vakantietoelage van 6 procent, I.Z.A. ziektekostenverzekering en geen inhouding premie A.O.W./A.W.W. zijn van toepassing.

Sollicitaties binnen 14 dagen, onder vermelding van het vacature-nummer 92-8, aan burgemeester en wethouders, Grote Markt 1, Groningen.

De **ECONOMISCH-TECHNISCHE AFDELING** TNO heeft vacatures voor economisch gevormde **wetenschappelijke medewerkers** van gevarieerd niveau, ervaring en oriëntering:

- a) een **academisch bedrijfseconoom** met enige jaren ervaring in industriële en marketing problematiek die zelfstandig onderzoek kan verrichten, met goede talenkennis, in staat en bereid ook in het buitenland — waaronder ontwikkelingslanden — surveys uit te voeren en voorstellen te formuleren voor technologisch onderzoek. Gehele of gedeeltelijke nevenopleiding of ervaring in een technisch vakgebied zal het werk ten goede komen.
- b) een **bedrijfseconoom**, bijv. met MO-akte economie, bacc. of cand. economie met all round statistische vorming, die zowel economisch-statistische documentatie kan verzorgen, als case studies kan uitvoeren, in het bijzonder betreffende verkeersproblematiek, van analytische, statistische en compilerische aard. Kennis van mathematische statistische technieken, naast gezond verstand bij interpretatie van niet-coherent of weinig doorzichtig materiaal zijn wenselijk.
- c) **economisch assistent** in staat tot bijbrengen, ordenen en presenteren van economische, statistische gegevens op uiteenlopende gebieden. Middelbare opleiding, met aansluitende studie (bijv. statistisch analist) en enige praktijkervaring zijn hiertoe voorwaarden.

Gegadigden voor bovengenoemde functies worden uitgenodigd sollicitaties, voorzien van uitvoerige gegevens van antecedenten, te zenden aan:

Economisch-Technische Afdeling TNO
Koningin Marialaan 21
's-Gravenhage
tel. (070) 81 44 81

De Nederlandse Organisatie voor Toegepast-Natuurwetenschappelijk Onderzoek — die meer dan 40 instituten omvat — behoort tot de grootste non-profit research-centra van de wereld. Het werk in de Economisch-Technische Afdeling geschiedt tegen deze brede achtergrond in contact met overheid en industrie.

Op dinsdag 18 maart a.s. zal in de Aula van de T.H. Delft (Mekelweg) een congres plaatsvinden, gewijd aan het onderwerp *Havens in de Delta*.

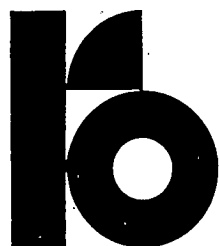
Inleidingen zullen worden gehouden door Mr. J. van Aartsen, L. Delwaide en W. Thomassen. Tevens vindt een forumdiscussie plaats, o.l.v. Ir. S. A. Posthumus, waaraan behalve de drie inleiders ook meewerken: Drs. M. C. Verburg, Drs. J. W. Kurstjens, G. van den Daele en Ir. J. de Ranitz.

Nadere inlichtingen bij de organisatoren: het Gezelschap „Practische Studie”, vereniging van studenten aan de Afdeling der Weg- en Waterbouwkunde van de T.H. Delft, Oostplantsoen 25, tel. (01730) 3 32 22 - 5486/5465.

Het Verbond van de Nederlandse Groothandel organiseert op vrijdag 28 maart a.s. de *Groothandelsdag 1969* in het Nederlandse Congresgebouw te 's-Gravenhage.

Dr. G. H. J. Abeln, bekend als directeur van Economische Voorlichting en Exportbevordering van het Ministerie van Economische Zaken, heeft voor het Verbond van de Nederlandse Groothandel een preadvies geschreven, getiteld: *Het Nederlandse internationale handelshuis en de groei*, dat vele aanknopingspunten biedt voor discussie over de vraagstukken die voor de handel van wezenlijke betekenis zijn.

's Morgens zullen vertegenwoordigers van bekende handelsondernemingen uit de buurlanden hun commentaar

de rijksoverheid vraagt

voor de Belastingdienst

jonge juristen en economen

(bij voorkeur niet ouder dan 30 jaar)

die gedurende ongeveer 15 maanden aan het Rijksinstituut Belastingen te Leiden zullen worden opgeleid tot inspecteur van 's Rijks belastingen.

Tijdens deze opleiding wordt een salaris toegekend van f 1344,- per maand.

Bij succesvolle beëindiging van de opleiding worden de kandidaten benoemd tot adjunct-inspecteur, op een aanvangssalaris van f 1407,- per maand, waarop een stage volgt van 2 jaar. Na deze stageperiode heeft benoeming plaats tot inspecteur van 's Rijks belastingen (salaris max. f 2610,- per maand). Het normale verloop van de carrière leidt tot functies waaraan een max. salaris van f 3145,- per maand is verbonden.

Verdere promotie is niet uitgesloten.

Inspecteurs van 's Rijks belastingen kunnen behalve met de uitvoering van de belastingwetgeving onder meer worden belast met werkzaamheden van wetgevende, organisatorische, personeelstechnische en leidinggevende aard.

De genoemde salarissen zijn exclusief 6% vakantiewetuitkering.

Premie AOW voor rijksrekening.

Kandidaten die tot de opleiding worden toegelaten, moeten zich verbinden om na afloop daarvan een benoeming tot adjunct-inspecteur van 's Rijks belastingen te aanvaarden en binnen 7 jaar geen ontslag uit de Rijks belastingdienst te vragen. Daartegenover verbindt het Ministerie van Financiën zich bij benoeming tot adjunct-inspecteur een tegemoetkoming van f 12500,- te betalen.

Op telefonisch verzoek onder nr. (070) 51 40 01, toestel 08, worden nadere mondelinge of schriftelijke inlichtingen verstrekt.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 8-4626/0936 (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

geven op het preadvies. 's Middags zullen vooraanstaande vertegenwoordigers van handel en industrie in een forum-discussie vragen van deelnemers beantwoorden.

Inlichtingen: Verbond van de Nederlandse Groothandel, Zeestraat 78, Den Haag, tel. (070) 63 49 07.

BRADFORD EXECUTIVE PROGRAMMES

Op 31 maart a.s. zal Bernard Taylor, Directeur van de Management Programma's van de Universiteit van Bradford, Yorkshire, des morgens om 10 uur een uiteenzetting geven voor belangstellenden ten kantore van de Britse Kamer van Koophandel in Nederland. Hij zal daarbij bijzondere aandacht besteden aan twee nieuwe cursussen welke in principe één maal per jaar zullen worden gehouden door de faculteit van Bradford:

1. *The Senior Executive Programme*

Duur 4 weken, in samenwerking met hoogleraren van Amerikaanse Business Schools.

2. *The European Executive Programme*

Duur 6 weken, in samenwerking met continentale Europese Business Schools.

Aan deelname van deze bijeenkomst zijn geen kosten verbonden. Aanmelding uiterlijk 24 maart bij het secretariaat van de Kamer, tel. (070) 18 46 68.

STICHTING
HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT
te
ROTTERDAM

De afdeling Macro-Economisch Onderzoek van het Instituut houdt zich bezig met kwantitatief gerichte onderzoeken op het gebied van de conjunctuurbeweging, de economische groei, sparen en investeren, internationale economische betrekkingen, monetaire en financiële vraagstukken enz.

Op deze afdeling is plaats voor een

ERVAREN ECONOMIST OF ECONOMETRIST

almede voor een

JONGERE ECONOMIST OF ECONOMETRIST

De aanvangssalarissen voor deze wetenschappelijke medewerkers liggen resp. tussen f 1900,— en f 2700,— en tussen f 1500,— en f 1900,— per maand (exclusief o.m. vakantietoeslag).

Sollicitanten worden verzocht hun curricula vitae toe te zenden aan de Algemeen Secretaris van de Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut, Pieter de Hoogweg 118, Rotterdam-6.

Universiteit van Amsterdam

Bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen bestaat plaatsingsmogelijkheid voor twee

economen

ter assistentie van de hoogleraar in de economie.

Taken zijn het geven van werkcolleges aan candidandi en kandidaten, het leiden van hun studie en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek.

Vereist is ten minste het doktoraal diploma in de economische wetenschappen, waarbij voor een van de twee posten ruime kennis van de wiskundige economie en de econometrie zeer gewenst is.

Belangstelling voor politieke en sociale vraagstukken is noodzakelijk.

Gelegenheid wordt geboden tot de voorbereiding van een proefschrift.

Aanstelling zal geschieden in het rangenstelsel voor de wetenschappelijke medewerkers.

Inlichtingen bij Prof. dr. H. A. J. F. Misset, telefoon (020) 21 78 78, toestel 3347.

Schriftelijke sollicitaties aan het Hoofd van de Dienst Personeelszaken der Universiteit, Spui 21 te Amsterdam-C.

